

Yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskurssit eduskuntapuolueiden aluevaaliohjelmassa

Ilkka Olkku

Pro gradu -tutkielma

Kieliasiantuntijuuden maisteriohjelma, suomen kieli

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2023

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Kieliasiantuntijuuden tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Ilkka Olkku

Yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskurssit eduskuntapuolueiden aluevaaliohjelmissa

Sivumäärä: 49

Tutkin pro gradu -tutkielmassani yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskursseja eduskuntapuolueiden kevään 2022 aluevaaliohjelmissa. Tarkastelen, millaisia yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskursseja aluevaaliohjelmissa esiintyy ja miten nämä diskurssit rakentuvat kielellisesti. Lisäksi tarkastelen, millaiset sosiaali- ja terveystalouden käyttäjäryhmät sekä yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden ulottuvuudet nousevat esiin aineistossa.

Tutkimukseni teoreettisia viitekehyksiä ovat kriittinen diskurssintutkimus sekä Hallidayn (2014) systeemis-funktionaalinen kieliteoria (SF-teoria). Hyödynnän analyysini apuna Shoren (2012; 2020) suomen kieleen soveltuvaa kuvausta SF-teoriasta. Tulkintojeni tukena käytän myös Kielitoimiston sanakirjaa (KS) sekä Ison suomen kieliopin verkkoversiota (VISK).

Eduskuntapuolueiden aluevaaliohjelmissa esiintyvä yhdenvertaisuus- ja eriarvoisuuspuhe on jaettavissa seitsemään diskurssiin. Erityisesti yhdenvertaisuuteen liittyviä diskursseja ovat yhdenvertaisuutta vaativa diskurssi, yhdenvertaisuuden edellytysten ja mahdollistamisen diskurssi, negatiivisen ja velvoittavan yhdenvertaisuuden diskurssi sekä yhdenvertaisuutta määrittelevä diskurssi. Erityisesti eriarvoisuuteen liittyviä diskursseja taas ovat eriarvoisen asiointilan esittävä diskurssi, eriarvoistavan prosessin diskurssi sekä eriarvoista kohtelua vaativa diskurssi. Näistä diskursseista yhdenvertaisuutta vaativa diskurssi on hallitsevin aineistossani.

Keskeisiä kielellisiä keinoja aineistoni yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskurssien rakentumisessa ovat erilaiset modaalisuutta ja puhujan suhtautumista ilmaisevat keinot. Näitä ovat esimerkiksi tietyt verbirakenteet, kuten nesessiivirakenne sekä suhtautumista ilmaisevat sananvalinnat.

Yhdenvertaisuutta sosiaali- ja terveystalouden käyttäjien välille rakennettiin kautta diskurssien monenlaisilla toistuvilla kielellisillä valinnoilla. Näistä merkittävimpiä ovat universaalisten kvanttoripronominien (*kaikki, jokainen*) käyttö, suhtautumista ilmaisevat sananvalinnat, inkluusiiviset fokuspartikkelit (*myös, -kin*), *riippumatta*-tyyppiset adpositiolausekkeet sekä konjunktoiden, kuten parikonjunktoiden käyttö.

Eriarvoisuutta käsittelevissä diskursseissa on huomattavissa rajoittuneisuutta ja eriarvoistavia sosiaalisia muuttujia kuvaavia sananvalintoja. Lisäksi runsas kieltorakenteiden käyttö ilmaisee yhdenvertaisuuden puuttumista luoden kontrastia yhdenvertaisuuteen liittyviin diskursseihin.

Avainsanat: yhdenvertaisuus, eriarvoisuus, diskurssintutkimus, systeemis-funktionaalinen kielioppi, politiikka, vaaliohjelmat (suunnitelmat)

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset	5
1.2	Aiempi tutkimus	6
1.3	Työn eteneminen	8
2	Tutkimuksen tausta	9
2.1	Sosiaali- ja terveystalouden uudistus ja kevään 2022 aluevaalit	9
2.2	Yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden käsitteet	10
2.3	Politiikan kieli ja vaaliohjelma	11
3	Kriittinen diskurssintutkimus ja systeemis-funktionaalinen kieliteoria	13
3.1	Kriittinen diskurssintutkimus	13
3.2	Systeemis-funktionaalinen kieliteoria	15
4	Aineisto ja metodi	17
5	Yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskurssit aineistossa	20
5.1	Yhdenvertaisuuteen liittyvät diskurssit	21
5.1.1	Yhdenvertaisuuden vaatimus	21
5.1.2	Yhdenvertaisuuden edellytykset ja mahdollistaminen	27
5.1.3	Negatiivinen ja velvoittava yhdenvertaisuus	31
5.1.4	Yhdenvertaisuuden määrittely	32
5.2	Eriarvoisuuteen liittyvät diskurssit	33
5.2.1	Eriarvoisen asiointilan esittäminen	34
5.2.2	Eriarvoistava prosessi	35
5.2.3	Eriarvoisen kohtelun vaatimus	37
6	Lopuksi	39
	Lähteet	44
	Aineslähteet	44
	Tutkimuskirjallisuus	45

1 Johdanto

Suomessa pidettiin maan historian ensimmäiset aluevaalit tammikuussa 2022. Vaaleissa valittiin aluevaltuustot, joiden tehtävä on huolehtia vuoden 2023 alussa aloittaneiden Suomen uusien hyvinvointialueiden päätöksenteosta. Maan jako hyvinvointialueisiin on osa sosiaali- ja terveystalouden uudistusta (sote-uudistus), jossa sote-palveluiden rakenteet muutetaan vastaamaan paremmin Suomen ikärakenteen muutosta ja muita tarpeita. (Valtioneuvosto 2022a; 2022b.)

Tarkastelen tässä pro gradu -työssä eduskuntapuolueiden kevään 2022 aluevaaliohjelmien kieltä. Tutkin, millaisten yhdenvertaisuus- ja eriarvoisuusdiskurssien avulla puolueet kuvaavat sosiaali- ja terveystalouden käyttäjiä aluevaaliohjelmissaan. Tarkastelen myös kielellisiä keinoja, joilla näitä diskursseja sekä yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden asetelmia rakennetaan. Lisäksi pohdin, mitkä sosiaali- ja terveystalouden käyttäjäryhmät ja sosiaaliset muuttajat nousevat esiin puolueiden yhdenvertaisuus- ja eriarvoisuuspuheessa. Määrittelen työssäni *diskurssit* Pietikäisen ja Mäntysen (2019, 35–36) alustusta mukailleen tietystä näkökulmasta rakentuneiksi merkityksellistämisen tavoiksi, jotka muokkaavat kielenkäytön kohdetta ja osallistuvat tätä kohdetta koskevan ymmärryksen ja tiedon muodostumiseen.

Tarkasteltavia puolueita on yhteensä yhdeksän: Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP), Kansallinen Kokoomus (Kok.), Perussuomalaiset (PS), Suomen Keskusta (Kesk.), Vihreä liitto (Vihr.), Vasemmistoliitto (Vas.), Suomen ruotsalainen kansanpuolue (RKP), Suomen Kristillisdemokraatit (KD) sekä Liike Nyt (Liik.). Näin ollen myös aineistoni koostuu näiden yhdeksän puolueen kevään 2022 aluevaaliohjelmissa. Esittelen aineistoni tarkemmin luvussa 4.

Työni sijoittuu kriittisen diskurssintutkimuksen tutkimusperinteeseen. Kriittisen diskurssintutkimuksen lisäksi hyödynnän analyysini pohjalla myös Hallidayn (2014) systeemifunktionaalista kieliteoriaa (SF-teoria) ja Shoren (2012; 2020) suomen kieleen sopivaa sovellusta siitä. Erityisesti kriittisen diskurssintutkimuksen näkökulmasta tutkimukseni on tärkeää, sillä yhdenvertaisuuden kielentämisessä tehdään valintoja ja käytetään näin valtaa (ks. tarkemmin luku 3). Lisäksi sosiaali- ja terveystalouksissa ollaan tekemisissä ihmisten haavoittuvuuksien ja sairauksien kanssa, joten ei ole yhdentekevää, millaisiksi palveluiden käyttäjät konstruoidaan kielellisesti.

Tutkimukseni on laadullista ja aineistolähtöistä – en ole lukittautunut mihinkään ulkoapäin etukäteen määrättyyn tutkimusasetelmaan, vaan aineistosta löytyvät kielen ilmiöt ja merkitykset ovat määrittäneet tutkimukseni kysymyksenasettelun ja rajauksen. Vaikka tutkimukseni painotus on fennistiikassa, ammennan teoriataustaa soveltuvin osin muun muassa valtio-opista ja muista yhteiskuntatieteistä. Vertaan myös löytämiäni tuloksia muilla, lähinnä yhteiskuntatieteellisillä, aloilla tehtyihin tutkimuksellisiin havaintoihin. Tämä korostaa diskurssitutkimuksen monialaista luonnetta ja käyttökelpoisuutta mitä erilaisimmissa konteksteissa.

Koska aluevaalit on järjestetty Suomessa ensimmäisen kerran vasta vuonna 2022, vaaleihin liittyvistä materiaaleista ei ole julkaistu vielä kovinkaan paljoa tutkimusta. Fennistiikan alalla tutkimusta ei ole vielä ollenkaan, joskin muihin vaaliohjelmiin liittyvää tutkimusta löytyy runsaasti. Työni tuottaa näin ollen aluevaaliohjelmista arvokasta pohjatutkimusta, jota voi hyödyntää myöhemmissä aluevaalimateriaaleihin liittyvässä tutkimuksessa niin fennistiikan parissa kuin mahdollisesti muillakin tieteenaloilla. Toisaalta työni on kontribuutio poliittisen kielen ja vaaliohjelmien tieteellisen tutkimuksen pitkään jatkumoon.

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni on laadullista tutkimusta. Pysin siis pureutumaan tarkemmin spesifiin ilmiöön – yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden kielelliseen ilmenemiseen aluevaaliohjelmissa.

Rajaukseni on kuitenkin tarkka niin aineiston kuin siihen sovellettavan näkökulmankin suhteen. Näin ollen tutkimustulokseni eivät ole sellaisenaan yleistettävissä tämän asetelman ulkopuolella oleviin teksteihin. Työni tuottaa kuitenkin aiempaa tietoa syventävää tietoa siitä, miten yhdenvertaisuutta rakennetaan kielellisten valintojen kautta poliittisessa kontekstissa.

Pysin löytämään työssäni vastaukset seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaisia yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskursseja aluevaaliohjelmissa esiintyy?
2. Millaisilla kielellisillä keinoilla näitä diskursseja rakennetaan?
3. Millaiset yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden ulottuvuudet ja mitkä käyttäjäryhmät nousevat esiin diskurssien yhteydessä?

Vastaan tutkimuskysymyksiini analyysiluvussa 5. Vastausten koonti löytyy myös päätäntöluvusta 6.

1.2 Aiempi tutkimus

Sosiaali- ja terveydenhuollon käyttäjiin, yhdenvertaisuuteen, eriarvoisuuteen ja poliittisiin vaaliohjelmiin liittyvää kieltä ja diskursseja on tarkasteltu niin fennistiikassa kuin muillakin tieteenaloilla. Tässä alaluvussa esittelen lyhyesti työni kannalta oleelliset aiemmat tutkimukset. Tuon aiempien tutkimustulosten yhteyksiä omiin havaintoihini tarkemmin esiin analyysini yhteydessä luvussa 5.

Työn kirjoitushetkellä aluevaaliohjelmissä esiintyviin diskursseihin liittyen on julkaistu kolme opinnäytetyötä, Lavikaisen (2022) sosiaali- ja terveyshallintotieteen pro gradu -työ sekä Osman (2022) ja Eklinin (2022) yhteiskuntatutkimuksen kandidaatintutkielmat. Lavikainen (2022) tutkii työssään, millaisten diskurssien varaan sosiaali- ja terveydenhuollon integraatio rakentuu aluevaaliohjelmissä. Osman (2022) työn aiheena ovat aluevaaliohjelmien mielenterveysdiskurssit ja subjektipositiot. Eklinin (2022) tutkielma käsittelee hyvinvointivastuuseen ja hyvinvointivaltioon liittyviä diskursseja, jotka esiintyvät neljän suurimman eduskuntapuolueen vaaliohjelmissä.

Vaikka aluevaaliohjelmiin liittyvää tutkimusta ei vielä juurikaan ole, sote-uudistuksen ja sosiaali- ja terveyspalveluiden kieleen ja diskursseihin liittyen on kuitenkin julkaistu tutkimusta. Viimeistään aiemman tutkimuksen kartoittaminen paljastaa aiheen monitieteisyyden – soveltuvaa tutkimusta löytyy aina kielitieteestä valtio-oppiin ja sosiaalipsykologiaan.

Kielitieteen kentällä omaa työtäni lähimpänä oleva tutkimus lienee Krögerin (2016) suomen kielen pro gradu -työ. Kröger (2016) tarkastelee koulutuksellisen tasa-arvon ja syrjäytymisen diskurssien rakentumista valtioneuvoston hallitusohjelmissä. Krögerin (2016) tapaan käytän myös itse kriittistä diskurssianalyysia ja systeemis-funktionaalista kieliteoriaa. Toki Krögerin (2016) aineiston konteksti eroaa omastani, koska hänen työssään on kyse koulutuspolitiikasta sosiaali- ja terveyspolitiikan sijaan. Näiltä osin työni tuo toisen politiikkasektorin näkökulmaa Krögerin (2016) havaintoihin, ja vertaankin oman analyysini tuloksia kyseiseen työhön.

Myös Herneahon (2018) fennistiikan alalle kuuluva artikkeli on toiminut tämän työn inspiraationa. Herneaho (2018) tutkii artikkelissaan eduskuntapuolueiden vuoden 2015 vaalimateriaaleissa esiintyviä maahanmuuttajiin liittyviä diskursseja. Tämä artikkeli toimi paitsi metodisena esimerkkinä myös erinomaisena referenssinä siitä, minkä laajuista aihetta pro gradu -työn kokoisessa tutkielmassa on mahdollista käsitellä.

Myllylä (2018) tarkastelee sote-uudistuksen diskursseja Forssan Lehden ja Ilta-Sanomien vuosien 2014–2017 pääkirjoituksissa. Itseni tapaan hän käyttää teoreettisena viitekehyksenään systeemis-funktionaalista kieliteoriaa sekä kriittistä diskurssianalyysia (mt.). Erityisesti Myllylän (2018) työssä esiin nouseva kansalaisten oikeuksien diskurssi sisältää joitakin kielellisiä yhteneväisyyksiä aineistoni yhdenvertaisuuspuheen rakentumiseen.

Heikkinen (1999; 2007) on tutkinut politiikkaan liittyviä tekstejä juuri fennistiikan näkökulmasta. Hän käsittelee väitöskirjassaan (1999) politiikkapääkirjoituksia systeemis-funktionaalisen kieliteorian avulla. Lisäksi Heikkisen (2007) teos *Kielen voima* ja Heikkisen ja Pajusen (2016) teos *Kansalaistaito* ovat antaneet tähän työhön lähtökohtia ja keinoja poliittisen keskustelun sekä politiikan tekstien tulkintaan.

Myös Pällin (2003) ihmisryhmien kielelliseen rakentumiseen liittyvä tutkimus on ollut hyödyksi tätä tutkielmaa tehdessä. Pällin (2003) tutkimus tarjoaa näkökulmia siihen, miten ryhmiä ja niiden jäsenyyksiä konstruoidaan kielellisesti. Tämä auttaa tarkastelemaan sitä, miten sote-palveluiden käyttäjistä luodaan keskenään yhdenvertaisia tai eriarvoisia kategorioita.

Muita fennistiikan alalle suuntautuvia poliittiseen kieleen liittyviä tutkimuksia ovat tehneet esimerkiksi Kajaste (1996) ja Hautamäki (2017). Kajaste (1996) tutkii artikkelissaan poliittisia ohjelmia. Hänen fokuksensa on poliittisten ohjelmien retoriikassa ja argumentaatiossa. Hautamäki (2017) on tarkastellut politiikan kieltä pro gradu -työssään, joka käsittelee vaalimainosta vaikuttamaan pyrkivänä tekstilajina. Kajasteen (1996) tapaan hänen fokuksensa on ennen kaikkea retorisisissa keinoissa.

Yhteiskuntatieteellisille tieteenaloille suuntautuvia tutkimuksia poliittisiin ohjelmiin liittyen ovat julkaisseet esimerkiksi Paajanen (2016) sekä Veirto (2021). Paajanen (2016) tarkastelee sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielmassaan maahanmuuttajaretoriikkaa ja toiseuden retorista rakentumista Perussuomalaisten vuosien 1995–2015 vaaliohjelmissa. Niin ikään Veirto (2021) on tarkastellut politiikan tutkimuksen pro gradu -työssään maahanmuuttoon liittyviä retorisia diskursseja.

Yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskursseja on myös tarkasteltu useissa tutkimuksissa. Oma työtä lähelläni oleva tutkimus on Tapperin (2019) terveyskasvatuksen pro gradu -työ terveyden eriarvoisuudesta Helsingin kaupunkistrategiassa. Kupari (2016) taas tarkastelee pro gradu -työssään digitaalisiin palveluihin liittyviä diskursseja suomalaisessa

vammaispolitiikassa. Yksi hänen löytämistään diskursseista on yhdenvertaisuusdiskurssi, jota vertaan soveltuvin osin omiin tuloksiini. Wirtanen (2022) on tutkinut yhdenvertaisuuden diskursseja perusterveydenhuollon työyhteisöjen kontekstissa. Hän käyttää metodinaan haastattelua ja fokus on ennen kaikkea työntekijöissä.

Politiikantutkimuksen näkökulmaa työhöni on tuonut esimerkiksi Aarnion (1998) tutkimus. Aarnio (mt.) käsittelee tutkimuksessaan puolueohjelmien kirjoituksen kehitystä Suomessa 1950-luvulta 1990-luvulle. Aarnion (mt.) tutkimus on tuonut tähän työhön tärkeää tietoa politiikan kielen kontekstista.

Myös Menard (2017) on tutkinut sosiaalipsykologian väitöskirjassaan suomalaisen tasa-arvotutkimuksen rakentumista ja sitä, millaisia merkityksiä tasa-arvolle annetaan. Hän löytää aineistostaan neljä suomalaisen tasa-arvon diskurssia. Nämä ovat 'tasa-arvoinen sosiaalisuus' (engl. *equal sociability*), 'tasa-arvosopimukset' (engl. *equality contracts*), 'tasa-arvo samaisuutena' (engl. *equality as sameness*) sekä 'tasa-arvo erojen kanssa' (engl. *equality with differences*). (Menard 2017, 77.) Nämä diskurssit liittyvät ennen kaikkea 'meidän' ja 'muiden' luokitteluihin (mt., 76).

1.3 Työn eteneminen

Luvussa 2 avaan tutkimusaiheeni taustaa tarkemmin. Luvussa 3 esittelen tarkemmin tutkimuksen teoreettisen taustan sekä käyttämäni käsitteet. Luvussa 4 esittelen käyttämäni aineiston ja tarkennan metodejani. Luku 5 on analyysiluku, jossa erittelen löytämäni diskurssit ja tarkastelen kielellisiä keinoja, joiden kautta nämä diskurssit rakentuvat. Näin ollen luku 5 vastaa tutkimuskysymyksiini. Luku 6 on yhteenvetoluku, jossa summaan työni tulokset, pohdin niiden käytettävyyttä ja esitän mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 Tutkimuksen tausta

Tässä luvussa käsittelen tarkemmin tutkimukseni taustalla vaikuttavia ilmiöitä. Esittelen lyhyesti sosiaali- ja terveystalveluiden uudistuksen (sote-uudistus) ja keväällä 2022 pidetyt ensimmäiset aluevaalit. Lisäksi tuon esiin keskustelua, joka liittyy yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden käsitteisiin. Tuon esiin myös politiikan kieleen ja vaaliohjelmiin liittyviä seikkoja, mikä osaltaan auttaa selventämään myös aluevaaliohjelmien kielellistä ja yhteiskunnallista kontekstia.

2.1 Sosiaali- ja terveystalveluiden uudistus ja kevään 2022 aluevaalit

Eduskunta päätti toimeenpanna sosiaali- ja terveystalveluiden uudistuksen (sote-uudistus) osana pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmaa (STM 2022). Sote-uudistuksessa on kyse rakenteellisesta muutoksesta, jossa sosiaali- ja terveydenhuolto sekä pelastustoimi siirtyivät kuntien vastuulta uusille hyvinvointialueille vuoden 2023 alusta lähtien (Valtioneuvosto 2022a). Näitä uusia hyvinvointialueita on 21. Poikkeuksena uudesta järjestelystä on Helsinki, jossa sosiaali- ja terveystalveluiden sekä pelastustoimen järjestämistä vastuu säilyy yhä kaupungilla. (Oikeusministeriö 2022.)

Uudistuksella pyritään esimerkiksi vastaamaan Suomen ikärakenteen tuomiin haasteisiin, jotka vaikuttavat sosiaali- ja terveystalveluiden järjestämiseen tulevaisuudessa. Muun muassa väestön vanheneminen aiheuttaa tulevaisuudessa merkittäviä paineita Suomen sosiaali- ja terveystalveluille. Siirtämällä palveluiden järjestämistä kunnilta suuremmille hyvinvointialueille valtio tavoittelee myös suurempaa tehokkuutta palveluiden järjestämisessä. (Valtioneuvosto 2022b.)

Uudessa hallintorakenteessa hyvinvointialueet ovat itsehallinnollisia yksiköitä, joiden korkeimpia päättäviä elimiä ovat vaaleilla valittavat aluevaltuustot (Valtioneuvosto 2022b). Aluevaalit järjestetään joka neljäs vuosi (Tilastokeskus 2022a), ja niiden vaalipiirejä ovat hyvinvointialueet (Oikeusministeriö 2022).

Ensimmäiset aluevaalit järjestettiin alkuvuodesta 2022. Tilastokeskuksen (SVT 2022) mukaan näiden ensimmäisten aluevaalien äänestysprosentti oli 47,5, ja äänestysaktiivisuus jäi matalaksi erityisesti nuorten kohdalla. Puolueista Kokoomus sai eniten ääniä (21,6 prosenttia) ja Keskusta eniten aluevaltuustopaikkoja (297 paikkaa) (Tilastokeskus 2022b).

Sote-uudistuksen laajuus ja aluevaalien uutuus alleviivaavat aiheeseen liittyvän tutkimuksen tärkeyttä. Pro gradu -työni tuottaakin tietoa siitä, miten puolueet kuvaavat sote-palveluiden käyttäjien välistä yhdenvertaisuutta ja eriarvoisuutta vaalikontekstissa ja osallistuvat näin todellisuuden kielelliseen erittelyyn ja konstruoimiseen. Pysin kuitenkin pysymään kielitieteen puolella tieteenalojen raja-aitoja – en ota tutkimuksessani kantaa esimerkiksi itse sote-uudistuksen kannattavuuteen tai tekijöihin, jotka johtivat vaalitulokseen tai äänestysaktiivisuuteen.

2.2 Yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden käsitteet

Työni kannalta olennaista on määrittellä, mitä tarkoitan tässä työssä *yhdenvertaisuudella* ja *eriarvoisuudella*. Tässä aluvussa tarkastelen lyhyesti paitsi yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden käsitteitä myös sitä, miten nämä ilmenevät sote-palveluiden yhteydessä. Erilaisten näkökulmien valottaminen on tarpeen, jotta yhdenvertaisuuden moninaisuus ilmiönä tulee esiin.

Kielitoimiston sanakirjan mukaan adjektiivi *yhdenvertainen* viittaa 'saman- tai tasavertaiseen'. *Eriarvoinen* taas viittaa 'erilaiseen ja epätasa-arvoiseen' (KS). Näiden määritelmien pohjalta etsin aineistostani ennen kaikkea esiintymiä, joissa sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttäjät esitetään saman- tai tasavertaisina tai toisaalta epätasa-arvoisina keskenään.

Oikeusvertailun ja yleisen oikeustieteen emeritaprofessori Nousiainen (2012) on pohtinut yhdenvertaisuuden käsitettä laajemmin. Yhdenvertaisuutta voidaan tarkastella esimerkiksi yhdenvertaisuutena lain edessä. Tällöin käsite kiinnittyy yksilöön. Yhdenvertaisuusperiaate ei ole suinkaan tarkoittanut, että sitä olisi sovellettu kaikkiin ihmisiin historian saatossa.

Oikeuksien ulkopuolelle on jätetty esimerkiksi naisia ja ei-valkoisia ihmisiä.

Yhdenvertaisuusperiaatteessa on ollut perinteisesti kyse yhtäläisestä kohtelusta. Näin ollen yhdenvertaisuusperiaate ei ole edellyttänyt, että vallitsee sosiaalinen tasa-arvo. (Nousiainen, 2012, 40–42.)

Pajukoski (2006, 28) käsittelee yhdenvertaisuutta keinona tasa-arvon saavuttamiseen. Hänen mukaansa lainsäädännöllä voi olla tärkeä rooli yhdenvertaisuuden toteutumisessa (mt., 33).

Teperin (2006, 9) mukaan myös Suomen sosiaali- ja terveyspalveluiden peruseriaatteena ollut, että jokaiselle tulee taata riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Tämäkin periaate on

näkynyt aina perustuslain tasolla asti (mp.). Periaate riittävien sosiaali- ja terveystalveluiden tarjoamisesta on havaittavissa myös aluevaaliohjelmien kielessä.

Eriarvoistuminen elämän eri osa-alueilla vaikuttaa erittäin voimakkaasti kansanterveyteen. Eri väestöryhmien välillä on eroja siinä, millaiset edellytykset näillä ryhmillä on terveelliseen elinympäristöön ja elämäntapoihin. (Rotko–Manderbacka 2015, 115.) Näkisin, että tämänkin vuoksi on tärkeää tutkia laadullisesti, miten eriarvoisuus ja sen sosioekonomiset muuttujat näyttäytyvät kielellisesti sote-palveluiden kontekstissa. Aluevaalimateriaalit tarjoavat tähän yhden ikkunan.

Etsin siis aineistostani toisaalta Kielitoimiston sanakirjan määritelmää mukailien palveluiden käyttäjien saman- ja tasavertaisuuteen viittavia esiintymiä, minkä lisäksi huomioin viitteet yhdenvertaisuudesta lain edessä. Tarkastelen työssäni siis aluevaaliohjelmien virkkeitä, joissa sosiaali- ja terveystalveluiden käyttäjät konstruoidaan yhdenvertaisiksi tai eriarvoisiksi keskenään. Lisäksi huomioin virkkeet, joissa yhdenvertaisuus tai jokin sen lähitermi, kuten *tasa-arvo*, mainitaan eksplisiittisesti. Huomioni on siis siinä, millä keinoilla sosiaali- ja terveystalveluiden käyttäjien yhdenvertaisuutta tai eriarvoisuutta merkityksellistetään kielellisesti. Esittelen käyttämäni metodit tarkemmin luvussa 4.

2.3 Poliitiikan kieli ja vaaliohjelma

Länsimaisessa poliittisessä ajattelussa nähdään, että politiikka ja kieli ovat läheisessä suhteessa toisiinsa (Aarnio 1998, 31; Chilton 2004, 4), ja poliittista toimintaa ei ole ilman kielen käyttöä (Chilton–Schäffner 2002, 3). Jotta politiikkaa voi ymmärtää, on hahmotettava kielenkäytön poliittisuus (Ihalainen ym. 2019, 29). Edellä mainitun politiikan ja kielen yhteyden oivaltaminen sai myös itseni kiinnostumaan siitä, kuinka politiikkaa tehdään kielen kautta.

Kieli onkin sosiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden ohella politiikan rakennusaine. Poliitiikka on näiden tekijöiden varaan rakentuneita prosesseja, joilla on suhde materiaaliseen todellisuuteen. Poliittinen puhe tulkitaankin aina myös poliittisena tekona. (Ihalainen ym. 2019, 28.) Myös Palonen (1987, 176) toteaa, että poliittisia tekstejä on tarkasteltava nimenomaan tekoina eikä sanoina – poliittiset tekstit viittaavat aina itsensä ulkopuolelle. Poliittisen tekstin ja tekojen välillä on kuitenkin kuilu, jonka luonne jää lukijan tulkittavaksi (mt., 181). Koska poliittista kielenkäyttöä tulkitaan myös poliittisena tekona, pidän tärkeänä aluevaaliohjelmien tutkimista nimenomaan poliittisina tekoina. Kielenkäytön ja toiminnan

yhteys tulee ilmi myös kriittisen diskurssintutkimuksen teoreettisen taustan käsittelyssä (ks. luku 3.1).

Heikkinen (2007, 137) toteaa, että politiikan teksteille on ominaista esimerkiksi lukijan suostuttelu. Toinen politiikan kielen piirre on asioiden esittäminen itsestään selvinä ja maailman kuvaaminen vaihtoehdottomana (mt., 137–138). Lukijan suostuttelu on myös aineistoni aluevaaliohjelmissa läsnä, mikä käy ilmi analyysistani.

Myös poliittinen puolueohjelma voidaan nähdä toimintana (Pekonen 1995, 26; Aarnio 1998, 19). Puolueohjelmilla on puolue-elämää aktivoiva vaikutus, sillä ne vaativat pitkään kestäväää ja kollektiivista valmistelua. Puolueohjelmista on nähtävissä myös ne poliittiset arvot, uskomukset ja tavoitteet, joiden pohjalta ne ovat syntyneet. (Pekonen 1995, 26–27.) Puolueohjelmista voikin tulkita sitä, millainen tietyn hetken poliittinen kulttuuri on (Aarnio 1998, 21).

Periaatteellista puolueohjelmaa spesifimpiä vaaliohjelmia käytetään laajojen yleisöjen tavoitteluun ja ajankohtaisten yhteiskunnallisten kysymyksen tärkeysjärjestykseen asettamiseen (Aarnio 1998, 257–258). Myös aineistonani olevissa aluevaaliohjelmissa puolueet antavat konkreettisia esimerkkejä siitä, kuinka sosiaali- ja terveyspalvelut tulisi järjestää. Näin ne ottavat kantaa sosiaali- ja terveyspalveluihin liittyvien yhteiskunnallisten tekijöiden tärkeysjärjestykseen.

Pyrin huomioimaan työssäni edellä esiin tuodun poliittisen kielen kontekstin ja erityisesti Heikkisen (2007) mainitseman poliittisen tekstin suostuttelevuuden.

3 Kriittinen diskurssintutkimus ja systeemifunktionaalinen kieliteoria

Tutkimukseni sijoittuu kriittisen diskurssintutkimuksen alalle. Ammannan myös Hallidayn (2014) systeemifunktionaalista kieliteoriasta (SF-teoria) ja Shoren (2012; 2020) kehittämästä ja hyödyntämästä SF-teorian fennosentrisestä eli suomen kieleen sovelletusta kuvauksesta. Näiden lisäksi hyödynnän aiempia tutkimuksia, jotka liittyvät politiikan tai sosiaali- ja terveystalveluiden kieleen joko erikseen tai yhdessä.

3.1 Kriittinen diskurssintutkimus

Kriittinen diskurssintutkimus on diskurssintutkimuksen versio, jossa yhdistyvät kielitieteellisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimusajattelun ainekset (Pietikäinen 2000, 192). Kriittisen diskurssintutkimuksen pohjana oleva diskurssintutkimus taas on laajahko tutkimusperinne, jonka juuret ovat sosiaalisen konstruktivismin ajatuksessa. Sosiaalisen konstruktivismin kiinnostuksen kohteena on sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten muodostuminen. (Pietikäinen–Mäntynen 2019, 22.) Tämän kehyksen pohjalta kieltä ei siis nähdä diskurssintutkimuksessa pelkkänä itsenäisenä järjestelmänä, vaan kielen käyttö on myös sosiaalista toimintaa (Heikkinen 2007, 57; Pietikäinen–Mäntynen 2019, 26).

Yksi diskurssintutkimuksen perusajatuksista on, että kielenkäyttö on aina kontekstisidonnaista, ja sillä on ehtoja ja seurauksia (Pietikäinen–Mäntynen 2019, 26). Tätä kielenkäytön kontekstia ei nähdä kivettyneenä vaan dynaamisena ja alati muokkautuvana asiana. Kontekstia ei myöskään ole mahdollista kuvata täysin, vaan sen kuvaus on aina tutkijan omaa tulkintaa. (Mt., 51.) Luvussa 2.3 käsittelin joitakin seikkoja, jotka vaikuttavat poliittisen kontekstin taustalla. Tutkimani aluevaaliohjelmat sijoittuvat myös omaan ajalliseen ja sosiokulttuuriseen kontekstiinsa. Huomionarvoista aluevaaliohjelmien kontekstissa on aluevaalien uutuus ilmiönä – käsiteltävät aluevaaliohjelmat ovat ensimmäisiä laatuaan. Lisäksi aluevaaliohjelmiin vaikuttavat historialliset tekijät sekä kulttuurissamme vaikuttavat tavat kielentää erilaisia ryhmiä ja poliittisen maailman ilmiöitä.

Tämän tutkimuksen kannalta keskeisin käsite on *diskurssit*, joten on paikallaan määrittellä, mitä tarkoitan sillä tässä tutkimuksessa. Määrittelen työssäni *diskurssit* Pietikäisen ja Mäntynen (2019, 35–36) alustusta mukaillen tietystä näkökulmasta rakentuneiksi merkityksellistämisen tavoiksi, jotka muokkaavat kielenkäytön kohdetta ja osallistuvat tätä kohdetta koskevan ymmärryksen ja tiedon muodostumiseen. Tässä tutkimuksessa

tarkastelemani diskurssit ovat siis aluevaaliohjelmista välittyviä systemaattisia tapoja, joilla sote-palveluiden käyttäjien välistä yhdenvertaisuutta tai eriarvoisuutta rakennetaan kielellisesti aluevaaliohjelmien kontekstissa.

Diskursseja käytetään vallan harjoittamiseen, ja diskurssien taustalla onkin valtasuhteita (Fairclough 1989, 73). Diskurssien avulla voidaan määritellä, miten jotain maailman ilmiötä tarkastellaan. Näin diskurssit osallistuvat tarkastelun kohteena olevan ilmiön tai entiteetin tuottamiseen. Diskurssit merkityksellistävät ja kategorisoivat käsiteltävää asiaa jostakin näkökulmasta ja jättävät samalla muita näkökulmia pimentoon. (Pietikäinen–Mäntynen, 2019, 72–73, 77.) Kielenkäyttö onkin jatkuvaa valintojen tekoa (Heikkinen 2007, 15), ja jokaisella kielellisellä valinnalla on merkitystä sen kannalta, millainen kuva asioista syntyy (Pietikäinen–Mäntynen 2019, 98). Olennaista diskurssintutkimuksen näkökulmasta onkin se, mitä valintoja on tehty ja mitä valintoja ei (mt., 99).

Faircloughin (1995, 23–24) mukaan myös ideologisuus on diskurssit lävistävä ominaisuus, ja kieli osallistuu valtakamppailuihin juuri ideologisten ominaisuuksiensa vuoksi (Fairclough 1989, 17). Ideologiat ovat uppoutuneet siihen, mitä ei sanota ääneen – siihen, mitä pidetään itsestään selvänä. Ideologioita luodaan ja siirretään eteenpäin diskursiivisissa tapahtumissa. (Fairclough 1995, 23–24.) Tällaisena diskursiivisena tapahtumana tarkastelen aluevaaliohjelmiä. Vaikka en tässä työssä juuri paneudu aineistoni diskurssien ideologiseen ulottuvuuteen, saattaa työni tarjota pohjaa jatkotutkimukselle, jossa tällä ulottuvuudella on suurempi rooli.

Kriittinen diskurssianalyysi yhdistää siis ajatuksen kielenkäytöstä sosiaalisena toimintana sekä valtasuhteiden tarkastelun (Pietikäinen 2000, 204). Tällaisesta kielen ja vallan suhteesta on kysymys myös omassa työssäni – tarkastelen, miten puolueet käyttävät valtaansa määritellä, millaisina entiteetteinä sosiaali- ja terveystalouden käyttäjät nähdään. Aluevaaliohjelmissä huomioni kiinnittyy esimerkiksi siihen, määrittelevätkö puolueet sote-palveluiden käyttäjien yhdenvertaisuudelle joitakin ehtoja ja millaisia nämä ehdot ovat.

Kriittiseen diskurssintutkimukseen liittyy olennaisesti tutkijan oman position reflektointi (Pietikäinen 2000, 203), joten koen tarpeelliseksi tuoda esiin oman positioni tutkijana. Pysin tutkimusta tehdessäni tiedostamaan omat ennakoasenteeni ja etuoikeuteni. En kuulu mihinkään haavoittuvassa asemassa olevaan ryhmään esimerkiksi sukupuoleni, ihonvärini tai muun sosiaalisen muuttujan perusteella. Olen myös terveydellisesti etuoikeutettu – minulla ei tämän työn kirjoitushetkellä ole elämäni haittaavia vammoja tai sairauksia. Tämä

etuoikeutettu positioni vaikuttaa maailmankuvaani sekä tapaani tarkastella sosiaali- ja terveyspalveluita sekä niihin liittyvää yhdenvertaisuutta ja eriarvoisuutta. Toinen tutkija saattaisi pystyä positionsa vuoksi tekemään samasta aineistosta sellaisia havaintoja, joita itse en pysty tekemään. Pysin kuitenkin aktiivisesti tiedostamaan tämän etuoikeutetun asemani tutkimusta tehdessäni.

En kirjoitushetkellä ole, enkä ole myöskään aiemmin ollut, sitoutunut mihinkään poliittiseen puolueeseen. Tein esimerkiksi tietoisesti valinnan olla osallistumatta yhdenkään eduskuntavaaliehdokkaan vaalikampanjointiin kevään 2023 eduskuntavaaleissa, jotta analyysiani ei voitaisi pitää poliittisesti painottuneena johonkin suuntaan. Minulla ei myöskään ole muita poliittisia tai esimerkiksi taloudellisia sidonnaisuuksia tai intressejä, jotka olisivat vaikuttaneet tämän työn syntyyn. Pysin myös kohtelevaan kaikkia tutkimukseni kohteena olevia puolueita tasapuolisesti tutkimusta tehdessäni (ks. tarkemmin luku 4).

3.2 Systemis-funktionaalinen kieliteoria

Diskurssintutkimuksen lisäksi hyödynnän työni teoreettisena ja metodisena pohjana Hallidayn (2014) systemis-funktionaalista kieliteoriaa (myös SF-teoria). Systemis-funktionaalista kieliteoriaa ovat soveltaneet suomen kieleen esimerkiksi Shore (2012; 2020) ja Heikkinen (1999). Shoren (2012; 2020) tapaan hyödynnän työssäni systemis-funktionaalista kieliteoriaa fennosentrisellä eli suomen kieleen sopivalla tavalla.

Hallidayn (2014, 30) mukaan kielellä on kolme metafunktiota eli perustavanlaatuisia tehtävää. Nämä ovat ideationaalinen eli representatiivinen metafunktio, intersoonainen metafunktio sekä tekstuaalinen metafunktio (mp.).

Ensimmäinen, ideationaalinen eli representatiivinen metafunktio kuvastaa sitä, että ihmiset käyttävät kieltä omien kokemustensa merkityksellistämiseen (Halliday 2014, 30). Sen lisäksi, että representatiivinen metafunktio kuvaa aiempia merkityksiä, sitä käytetään myös kokonaan uusien merkitysten luomiseen (Shore 2020, 293). Representatiivinen metafunktio voidaan jakaa edelleen kahteen spesifimpään elementtiin, eksperientaaliseen metafunktiioon ja loogiseen metafunktiioon (Halliday 2014, 30). Eksperientaalinen metafunktion tarkastelu kuvaa esimerkiksi tekstin leksikaalisia valintoja sekä ihmisen ulkoista ja sisäistä maailmaa kuvaavia lausetyyppejä. Eksperientaalista metafunktiota voidaankin tarkastella maailmaa kuvaavien prosessityyppien kautta. (Shore 2012, 163–164.) Looginen metafunktio taas liittyy komplekseihin, kuten lause-, morfeemi-, sana- ja lausekekomplekseihin (mt., 172).

Kolmas metafunktio, tekstuaalinen metafunktio, taas viittaa siihen, että kieltä käytetään myös tekstien rakentamiseen. Tekstuaalinen metafunktio ikään kuin fasilitoi kahta muuta metafunktiota järjestämällä kielellisen aineksen järkeviksi kokonaisuuksiksi. (Halliday 2014, 30–31.) Tekstuaalista metafunktiota tarkastellaan usein tekstin koheesiokeinojen ja teeman- ja informaationkulun kautta (Shore 2012, 180).

Työssäni keskiössä ovat pääasiassa representatiivinen ja interpersoonainen metafunktio. Keskityn analyysissäni ennen kaikkea sananvalintoihin ja niiden tuottamiin merkityksiin sekä maailmaa kuvaaviin prosessityyppeihin. Tekstuaalinen metafunktio ei ole varsinaisesti tarkasteluni kohteena, mutta joissain esimerkeissä huomioni kiinnittyy myös yksittäistä lausetta laajempiin esiintymiin, jolloin myös tekstuaalisten keinojen hahmottamisesta on hyötyä.

4 Aineisto ja metodi

Aineistoni koostuu kirjoitushetkellä eduskunnassa olevien puolueiden kevään 2022 aluevaaliohjelmista, joita on kaiken kaikkiaan yhdeksän kappaletta. Etsin ohjelmat käsiini internet-haun avulla. Tarkasteltavana ovat puolueet ovat Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, Kansallinen Kokoomus, Suomen Keskusta, Perussuomalaiset, Vihreä liitto, Vasemmistoliitto, Suomen Kristillisdemokraatit, Suomen ruotsalainen kansanpuolue sekä Liike Nyt. Näistä SDP, Keskusta, Vihreät, Vasemmistoliitto ja RKP olivat aluevaalien aikaan hallituspuolueita eduskunnassa. Kokoomus, Perussuomalaiset, Kristillisdemokraatit sekä Liike Nyt taas olivat oppositiossa. Pyrin tuomaan myös tämän kontekstin esille aineistoni käsittelyssä.

Rajasin tutkimukseni eduskunnassa oleviin puolueisiin, sillä eduskunnan ulkopuoliset puolueet eivät saaneet merkittävästi paikkoja aluevaltuustoihin. Toinen syy on se, että marginaalisia puolueita suurempien resurssiensa vuoksi eduskuntapuolueet saavuttavat todennäköisesti myös suuremman näkyvyyden agendalleen kuin pienemmät puolueet. Näin ollen nämä puolueet pääsevät vetoamaan useamman ihmisen tapaan nähdä puheen kohteena olevat sote-palveluiden käyttäjäryhmät. Eduskunnan ulkopuolisten puolueiden lisäksi rajaan Valta kuuluu kansalle -puolueen ulos tarkastelustani, sillä puolueelta ei löytynyt erillistä aluevaaliohjelmaa tammikuun 2022 vaaleihin.

Käytän analyysiesimerkkieni lähdeviitteissä puolueista Kielitoimiston (2023) ohjeistuksen mukaisia lyhenteitä. Puolueiden aluevaaliohjelmien lähdeviitteet löytyvät lähdeluettelostani yhdistettyinä näihin lyhenteisiin.

Puolue	Lyhenne	Ohjelman sanamäärä
Kansallinen Kokoomus	Kok.	1411
Liike Nyt	Liik.	1246
Perussuomalaiset	PS	3302
Suomen Keskusta	Kesk.	1699
Suomen Kristillisdemokraatit	KD	3912
Suomen ruotsalainen kansanpuolue	RKP	2169
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	SDP	4556

Vasemmistoliitto	Vas.	2153
Vihreä liitto	Vihr.	7028

Taulukko 1: Eduskuntapuolueiden nimet ja lyhenteet Kielitoimiston ohjepankin (2023) mukaan sekä aluevaaliohjelmien sanamäärät.

Huomionarvoista työni kannalta on, että eri puolueiden aluevaaliohjelmat ovat sanamääriltään hyvinkin eripituisia keskenään (ks. taulukko 1). Esimerkiksi Kokoomuksella, Liike Nytillä ja Keskustalla on hyvin tiiviit aluevaaliohjelmat, kun taas esimerkiksi Vihreillä ja SDP:llä ohjelmat ovat huomattavasti pidempiä. Ohjelmien pituus vaikuttaa niistä löytyvien sote-palveluiden käyttäjien yhdenvertaisuus- ja eriarvoisuuskuvausten määrään. Tästä huolimatta koen, että jokaisessa vaaliohjelmassa oli riittävästi analysoitavaa tämän kokoluokan työhön.

Poimin tarkasteluun aluevaaliohjelmien virkkeet, joissa sote-palveluiden käyttäjistä puhutaan joko yhdenvertaisina tai eriarvoisina keskenään. Lisäksi otin tarkasteluun virkkeet, joissa puhutaan yhdenvertaisuudesta, tasa-arvosta tai eriarvoisuudesta yleisempinä ilmiöinä.

Poimin esiintymät aineistosta lähilukemalla aineistoa tarkkaan. Kopioin esiintymät Pages-tekstinkäsittelyohjelmalla luomaani taulukkoon, jossa aineiston varsinainen luokittelu ja analyysi tapahtui. Esiintymien taulukoimisen jälkeen teemoittelin aineiston alustaviin diskursseihin sen perusteella, millaisia päällimmäisiä havaintoja tein esiintymistä. Tämän jälkeen aloin analysoida, millaisia kielellisiä piirteitä kunkin diskurssin esiintymistä löytyi. Huomioni kiinnittyi erityisesti esiintymien sananvalintoihin, verbirakenteisiin, modaalisuuteen ja joiltain osin myös kieliopillisiin suhteisiin. Diskurssijaottelu eli jonkin verran analyysin edetessä, ja jotkut alkuperäisistä kategorioistani sulautuivatkin yhteen tai muuttuivat jollain muulla tavalla. Tulkintaprosessini olikin hermeneuttinen, ja myös pitkin analyysivaihetta lukemani aiemmat tutkimukset vaikuttivat osaltaan aineiston jäsentelyyn. Tällainen analyysin eläminen ja hermeneuttisuus on diskurssianalyysin prosessille tyypillistä (Pietikäinen–Mäntynen 2019, 216, 261).

Hyödynnän analyysini apuna Shoren (2012; 2020) suomen kieleen soveltuvaa kuvausta systeemis-funktionaalista kieliteoriasta. Kuten mainitsin luvussa 3.2, huomioni kohdistuu ensisijaisesti representatiiviseen ja intersubjektiveen metafunktoon, joskin aineistooni sisältyy myös joitakin pidempiä esiintymiä, joissa myös tekstuaalinen metafunktio on oleellinen. Tarkasteluni, luokitteluni ja analyysini keskiössä ovat sananvalinnat sekä erilaiset suhtautumiseen liittyvät kielelliset valinnat. Olen tarkastellut myös esiintymien

prosessityyppejä. Näiden lisäksi kiinnitin huomiota esimerkiksi lausekomplekseihin ja lauseiden yhdistämiseen sekä rinnastuksiin. SF-teorian lisäksi käytän aineistoesimerkkien analyysissä Ison suomen kieliopin verkkoversiota (tästä eteenpäin VISK) sekä Kielitoimiston sanakirjan (2021) verkkoversiota (tästä eteenpäin KS). Lisäksi vertaan saamiani tuloksia aiempaan tutkimukseen niiltä osin kuin se on mahdollista.

Haluan huomauttaa, että analyysini ei ole kielellisten keinojen suhteen täysin tyhjentävää vaan työn laajuuden puitteissa pystyn käsittelemään kaikista yleisimpiä kielellisiä keinoja, joita aineistossani esiintyy. Koen kuitenkin pystyväni käsittelemään kielellisiä keinoja riittävän suurella syvyydellä.

Huomioni keskittyy ennen kaikkea kielellisiin keinoihin, joilla diskursseja rakennetaan. Pysin kuitenkin huomioimaan myös, millaiset käyttäjäkategoriat sekä yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden sosiaaliset muuttujat korostuvat kussakin diskurssissa ja kunkin puolueen aluevaaliohjelmassa.

Pysin perustelemaan tekemiäni tulkintoja myös peilaamalla niitä aiempiin tutkimuksiin. Loppukädessä vastuu tässä työssä esiintyvistä tulkinnoista on kuitenkin minulla, ja otan vastuun tekemistäni mahdollisista virhetulkinnoista. Toinen tutkija saattaisi nostaa aineistosta esiin erilaisia näkökulmia ja tulkita samaa aineistoa eri tavoin (tutkimuspositiostani ks. luku 3.1). Pysin kuitenkin tuomaan tulkintaprosessini ja analyysini perusteet mahdollisimman näkyväksi, jotta aineistosta tekemiäni tulkintojen toimivuus on lukijan päätettävissä.

Osa vaaliohjelmista sisälsi myös kuvallista materiaalia. Jätin kuitenkin kuvalliset sisällöt analyysini ulkopuolelle, sillä kaikkien puolueiden aluevaaliohjelmissa ei ollut kuvia, mikä olisi tehnyt näiden vertailusta hankalaa. Kuvien analyysi voisi kuitenkin tuoda esiin uusia näkökulmia puolueiden ihmiskuvaan. Näin ollen aluevaaliohjelmien kuvallinen ilmaisu voisi olla jollekin tutkimusalalle mielekäs tutkimuskohde, erityisesti tulevaisuudessa, kun vaaliohjelmiä on enemmän.

5 Yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskurssit aineistossa

Tässä luvussa erittelen analyysini tulokset ja esittelen analyysiani aineistoesimerkkien kautta. Löysin aineistosta yhteensä seitsemän yhdenvertaisuuteen ja eriarvoisuuteen liittyvää diskurssia. Nämä ovat yhdenvertaisuutta vaativa diskurssi, yhdenvertaisuuden edellytyksiin ja mahdollistamiseen liittyvä diskurssi, negatiivisen ja velvoittavan yhdenvertaisuuden diskurssi, yhdenvertaisuuden määrittelevä diskurssi, eriarvoisen asiointilan esittävä diskurssi, eriarvoistavan kehityskulun diskurssi sekä eriarvoista kohtelua vaativa diskurssi. Vastaan näin ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni ”Millaisia yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskursseja aluevaaliohjelmissa esiintyy?”.

Diskurssijakoni pohjautuu esiintymien kielellisten keinojen ja merkitysten analyysiin. Toinen mahdollinen jaottelu olisi ollut esimerkiksi jaotella diskurssit laajempien yhdenvertaisuuden muuttujien (talous, oikeus, kieli, alueellisuus jne.) kautta.

Diskurssien tarkka määrällistäminen on työssäni vaikeaa, sillä diskurssien esiintymät eivät ole yksiselitteisiä aineistossani ja jotkut esiintymät saattavat aktivoida useita diskursseja samanaikaisesti. Otan kuitenkin jokaisen diskurssin kohdalla kantaa siihen, kuinka hallitseva ja erottuva diskurssi on aineistossani.

Kustakin esimerkistä käy ilmi, minkä puolueen vaaliohjelmasta on kyse, eli en pyri anonymisoimaan esimerkkien alkuperää. Nähdäkseni tämä järjestely on tutkimuseettisesti käypä, sillä puolueiden ohjelmia tarkasteltaessa kyse on paitsi julkisesti saatavilla olevasta materiaalista myös poliittista valtaa käyttävistä organisaatioista. On myös tutkimuksen läpinäkyvyyden kannalta hyvä, että lukija pystyy halutessaan tarkistamaan aineistoesimerkkien alkuperän.

Tiedostan, että tutkimusta tehdessäni käytän myös valtaa. Tutkimusratkaisuni vaikuttavat siihen, millainen kuva tutkittavasta aiheesta syntyy lukijalle. Olenkin analyysia tehdessäni kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että kohtelen puolueita tasapuolisesti tutkimusta tehdessäni. Olen pyrkinyt nostamaan aineistoesimerkkejä esiin tasaisesti kaikkien tarkastelun kohteina olevien puolueiden aluevaaliohjelmissa. Pyrin myös antamaan realistisen kuvan siitä, millaiset asiat painottuvat kunkin puolueen aluevaaliohjelmissa.

Käytän aineistoesimerkeissäni lihavoitinta ohjaamaan lukijan huomiota analyysin kannalta keskeisiin kohtiin. Haluan myös huomauttaa, että aineistoesimerkkien taitto ei vastaa alkuperäistä aineistoa.

Käyn ensiksi läpi yhdenvertaisuuteen liittyvät diskurssit ja tämän jälkeen eriarvoisuuteen liittyvät diskurssit. Kuvaan kunkin diskurssin kohdalla ensin diskurssin yleispiirteet. Tämän jälkeen esittelen aineistoesimerkein diskurssien kielellistä rakentumista. Vastaan näin toiseen tutkimuskysymykseeni ”Millaisilla kielellisillä keinoilla näitä diskursseja rakennetaan?”. Lisäksi käyn lyhyesti läpi kunkin diskurssin kohdalla, mitkä käyttäjäryhmät sekä mitkä yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden ulottuvuudet nousevat esiin kussakin diskurssissa. Vastaan näin kolmanteen tutkimuskysymykseeni ”Millaiset yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden ulottuvuudet ja mitkä käyttäjäryhmät nousevat esiin diskurssien yhteydessä?”.

5.1 Yhdenvertaisuuteen liittyvät diskurssit

Yhdenvertaisuuden puolelta hahmotan aineistossani neljä päädiskurssia. Ensimmäinen on yhdenvertaisuutta vaativa diskurssi (ks. luku 5.1.1). Toinen on yhdenvertaisuuden edellytyksiin ja mahdollistamiseen liittyvä diskurssi (ks. luku 5.1.2). Kolmas diskurssi kuvaa negatiivista ja velvoittavaa yhdenvertaisuutta (ks. luku 5.1.3). Neljäs diskurssi taas liittyy yhdenvertaisuuden määrittelyyn (ks. luku 5.1.4).

Yhdenvertaisuutta vaativa diskurssi on aineistossani selkeästi hallitsevin. Myös yhdenvertaisuuden mahdollistamiseen ja edellytyksiin liittyvää diskurssia esiintyy laajasti eri puolueiden aluevaaliohjelmassa. Negatiivisen yhdenvertaisuuden ja yhdenvertaisuuden määrittelyn diskurssit ovat aineistossani marginaalisia. Koen kuitenkin, että nämä diskurssit ovat tutkimuksellisessa mielessä mielenkiintoisia, joten esittelen ne pienuudestaan huolimatta.

5.1.1 Yhdenvertaisuuden vaatimus

Ylivoimaisesti suurin aineistossani esiintyvä sosiaali- ja terveystalveluiden käyttäjien yhdenvertaisuuteen liittyvä puhetapa on diskurssi, jossa vaaditaan, että sote-palveluiden käyttäjiä kohdellaan yhdenvertaisesti palveluissa. Lisäksi diskurssissa vaaditaan yhdenvertaisuuden toteutumista yleisemmällä tasolla.

Keskeisiä sote-palveluiden käyttäjien yhdenvertaisuuden rakentamisen keinoja aineistossani ovat *jokainen*- ja *kaikki*-pronomien käyttö, nesessiivirakenne sekä omistusrakenne. Käsittelen näitä tarkemmin seuraavien esimerkkien kautta.

(1) **Jokaisen on voitava luottaa** siihen, että apua saa, kun sitä tarvitsee. (Kesk.)

(2) **KAIKILLA ON OIKEUS KORKEALAATUISEEN HOITOON JA HOIVAAN** [otsikko] (RKP)

Toistuva aineistossani esiintyvä yhdenvertaisuuden konstruoimisen keino on kvanttoripronominien *jokainen* ja *kaikki* käyttö, kuten esimerkeissä 1 ja 2. *Jokainen* ja *kaikki* ovat universaalisia kvanttoripronomineja (VISK § 740), joita käytetään ilmaisemaan, että puheena oleva asiointila koskee koko käsiteltävää joukkoa (VISK § 750). Esimerkissä 1 nesessiivirakenne *on voitava luottaa* tuo esiin puhujan suhtautumista ja välttämättömyyttä (ks. VISK § 1581). Shoren (2020, 285) mukaan nesessiviirakenne onkin modaalisesti erittäin velvoittava. Nesessiivirakenne toistuu monen puolueen aluevaaliohjemassa yhdenvertaisuutta vaativassa diskurssissa, ja sitä voisi näin ollen pitää keskeisenä modaalisena keinona yhdenvertaisuutta vaativan diskurssin kielellisessä rakentamisessa aineistossani.

Esimerkissä 2 yhdenvertaisuuden vaatimus näkyy oikeuteen vetoamisena (ks. Nousiainen 2012, 40: yhdenvertaisuus lain edessä). Omistusrakenne *kaikilla on oikeus* tuo esiin yhdenvertaisuuden tärkeyttä, ja asia esitetäänkin ikään kuin itsestäänselvytenä. Tässä tapauksessa omistuseläke luo abstraktin kuulumissuhteen (Shore 2020, 142) palveluiden käyttäjän ja tämän oikeuksien välille. Aluevaaliohjelmien kontekstissa tämän oikeuksista muistuttamisen voi tulkita myös vaatimuksena kunnioittaa näitä oikeuksia, tässä tapauksessa oikeutta yhdenvertaisuuteen. Myös Kröger (2016, 51) on tulkinnut omassa työssään vastaavanlaisen *jokaisella on oikeus* -rakenteen nimenomaan tasa-arvoa vaativaksi.

Omien havaintojeni kanssa linjassa olevia havaintoja *jokainen*- ja *kaikki*-pronominien käytöstä yhdenvertaisuuden ilmaisuun poliittisessa kontekstissa ovat Krögerin (2016) lisäksi tehneet esimerkiksi Herneaho (2018, 200) ja Myllylä (2018, 44). Fennistiikan ulkopuolella myös Kupari (2016, 47) havaitsee vastaavaa *kaikki*- ja *jokainen*-pronominien toistumista oman aineistonsa yhdenvertaisuusdiskurssissa.

Yhdenvertaisuuden vaatimus ilmenee toisaalta erilaisten sote-palveluiden käyttäjäryhmien välillä, toisaalta myös ryhmien sisällä.

(3) Nopea palveluihin pääsy on tärkeää **niin** [lähisuhdeväkivallan] uhrille, tekijöille **kuin** väkivallalle altistuneille lapsille. (KD)

(4) **Kaikilla synnyttäneillä** tulee olla mahdollisuus äitiysfysioterapiaan. (Vihr.)

Kristillisdemokraattien vaaliohjelmasta löytyvässä esimerkissä 3 luodaan *niin – kuin* parikonjunktion (ks. VISK § 1096) kautta yhdenvertainen asetelma lähisuhdeväkivallan uhrien, tekijöiden ja väkivallalle altistuneiden lasten välille käyttäjäkategorioina. Tässä tapauksessa konjunktiolla tehtävän rinnastuksen merkitys on 'kumpikin näistä kahdesta' (mp.). Tällainen vertailun avulla kielellisesti rakentuva yhdenvertaisuus on yksi toistuva

yhdenvertaisuuden rakentamisen tapa aineistossani. Toinen vastaavanlainen aineistossani toistuva ja vastaavalla logiikalla toimiva parinkonjunktio on *sekä–että*. Shoren (2020, 471–472) mukaan parikonjunktioita voidaan käyttää lausekompleksin osien erottamiseen ja korostamiseen. Tässä tapauksessa tehtävä on nähdäkseni korostava – molemmat käyttäjäryhmät halutaan nostaa esille samanarvoisina. Heikkisen ja Pajusen (2016, 95) mukaan konjunktioilla voidaankin ilmentää politiikan tekstien kontekstissa asioiden välisiä suhteita ja arvottaa asioita – tässä tapauksessa käyttäjäkategoriat arvioidaan yhdenvertaisiksi. Puolueen suhtautuminen ja yhdenvertaisuuden vaatimus tulee esimerkissä ilmi *on tärkeää* -rakenteesta.

Esimerkki 4 luo yhdenvertaisuutta spesifin sote-palveluiden käyttäjäryhmän jäsenten välille. Esimerkissä luodaan *kaikki*-pronominin avulla yhdenvertainen asema kaikkien *synnyttäneiden* ihmisten välille käyttäjäkategoriana. Näin yhdenvertaisuus konstruoidaan koskevaksi kaikkia tähän kategoriaan kuuluvia ihmisiä. Pälli (2003, 145) toteaa, että tällaisissa tapauksissa kvanttoripronominin vaikutus on se, että se luo kategoriasta ryhmän. Esimerkin vaatavuus syntyy nesessiivirakenteesta *tulee olla* (ks. Shore 2020, 285; VISK § 1565).

Kielellinen ja alueellinen yhdenvertaisuus ovat keskeisiä yhdenvertaisuuden ulottuvuuksia, joka korostuvat läpi aluevaaliohjelmien.

(5) Uudistuksessa tulee turvata kielellinen tasa-arvo palveluissa ja hallinnossa suomen, ruotsin ja eri saamen kielten **osalta**. (Kesk.)

(6) Toteutetaan laadukkaat sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut lähialueena kaikille asuinpaikasta **riippumatta** (KD)

Esimerkissä 5 kielellinen ulottuvuus tuodaan esiin mainitsemalla *kielellinen tasa-arvo* ja suomen, ruotsin ja saamen kielet. Esimerkissä käytetään jälleen nesessiivirakennetta *tulee turvata* (ks. Shore 2020, 285; VISK § 1565) luomaan vaatavuutta. Kielellinen yhdenvertaisuus rajataan esiintymässä koskemaan suomen, ruotsin ja eri saamen kieliä *osalta*-postposition avulla.

Kielellinen yhdenvertaisuus on toistuva teema kautta aineistoni aluevaaliohjelmien. Perussuomalaisten ja Liike Nytin aluevaaliohjelmat ovat ainoat, joissa sosiaali- ja terveystaloudellisten palveluiden käyttäjien kielellinen yhdenvertaisuus ei nouse esiin. Tästä poikkeuksena on, että Perussuomalaiset nostaa hoitohenkilökunnan puutteellisen kielitaidon uhkaksi sosiaali- ja terveystaloudellisten palveluiden käyttäjien turvallisuuden kannalta, mutta tämä ei nähdäkseni suoraan linkity yhdenvertaisuuteen.

Esimerkissä 6 asuinpaikan mainitseminen kytkee esiintymän sosiaali- ja terveystalouden käyttäjien alueelliseen yhdenvertaisuuteen. Passiivin *toteutetaan* sävyn voi aluevaaliohjelman kontekstissa tulkita direktiiviseksi (ks. VISK § 1655), mikä luo vaativuutta. Vastaavanlainen passiivin direktiivinen käyttö on nesessiivirakenteen lisäksi yksi keskeinen vaatimuksen ilmaisemisen keino aineistossani. Universaalinen *kaikki*-pronomini (ks. VISK § 740; § 750) luo jälleen yhdenvertaisuutta palveluiden käyttäjien välille. Esimerkissä käytetään *riippumatta*-adpositiota (ks. VISK § 696) ilmaisemaan konsessiivisuutta. Myös Kröger (2016, 43) tekee vastaavanlaisia havaintoja *riippumatta*-adposition käytöstä koulutuksellisen tasa-arvon yhteydessä. Lisäksi hän tunnistaa vastaavan alueellisuuteen viittaavan elementin aineistonsa tasa-arvopuheessa (mt., 59).

Keskeisiä ulottuvuuksia ovat myös käyttäjien taloudellinen tilanne sekä työllisyystilanne.

(7) Me haluamme, että **jokainen voi varallisuuteen katsomatta** olla terve ja voida hyvin. (Vas)

(8) Liikuntasetelin käyttöä tulee kehittää siten, että **toiminimiyrittäjätkin** pääsevät tämän edun piiriin. (PS)

Esimerkki 7 kuvaa yhdenvertaisuuden vaatimusta käyttäjien taloudellisista tekijöistä huolimatta, mihin viittaa sana *varallisuus*. Esimerkin vaativuus syntyy *haluta*-verbin käytöstä, jolla ilmaistaan puhujan, tässä tapauksessa puolueen, tahtotilaa (ks. VISK § 1551). Tässä tapauksessa verbin merkitys onkin 'pitää jotakin suotavana tai tarpeellisena' (KS s.v. *haluta*). Konsessiivisuutta ilmaistaan adpositiolla *katsomatta* (VISK § 696) samalla tavalla kuin *riippumatta*-adpositiolla esimerkissä 6. Tämä luo merkityksen, että varallisuus ei saa estää yhdenvertaisuuden toteutumista. Tämä sekä universaalisen *jokainen*-pronominin käyttö (ks. VISK § 740) synnyttävät yhdenvertaisen asetelman eri varallisuustilanteissa olevien ihmisten välille. Kontekstista (vaaliohjelma) on pääteltävissä, että yhdenvertaisuuden vaatija (*me*) on puolue ja kyseessä on puolueen ääni.

Esimerkissä 8 nostetaan esiin ihmisten erilainen status työllisyyden suhteen ja että tämän ei pitäisi vaikuttaa näiden yhdenvertaisuuteen. Inklusiivisella fokuspartikkelilla *-kin* (ks. VISK § 839) nostetaan *toiminimiyrittäjät* yhdenvertaisiksi muiden liikuntaseteliä mahdollisesti hyödyntävien käyttäjäkategorioiden kanssa. Yhdenvertaisuuden vaatimus syntyy jälleen nesessiivirakenteen *tulee kehittää* kautta (ks. Shore 2020, 285; VISK § 1565).

Sosiaali- ja terveystalouden esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvät ulottuvuudet ovat myös vahvasti esillä eri puolueiden yhdenvertaisuutta vaativassa diskurssissa.

(9) Palvelut on alusta alkaen rakennettava esteettömiksi ja selkokielisiksi sekä **myös** esimerkiksi **näkö- ja kuulovammaisille henkilöille** saavutettaviksi ja **ikäihmisten erityistarpeet huomioon ottaen**. (Kok.)

(10) Digitaalisten palveluiden kehittämisessä on huomioitava eri käyttäjät, esimerkiksi sellaiset henkilöt, joilla on heikot digitaaliset taidot. (RKP)

Esimerkissä 9 tuodaan esille esteettömyyden ja selkokielisyyden merkitys *näkö- ja kuulovammaisten henkilöiden* sekä *ikäihmisten* kannalta. Näiden ryhmien huomioimista ilmaistaan fokuspartikkelilla *myös*, jonka merkitys on inklusiivinen (VISK § 840). Jälleen kerran nesessiivirakenne *on - - rakennettava* tuo esiintymään modaalista vaativuutta (ks. Shore 2020, 285; VISK § 1581). Tämän esimerkin tavoin esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvä puhe kiinnittyy käyttäjäryhmistä erityisesti eri tavoin vammaisiin henkilöihin sekä ikäihmisiin aluevaaliohjelmissa.

Esimerkissä 10 nostetaan esille henkilön *digitaaliset taidot* tekijänä, joka on huomioitava sote-palveluissa, jotta yhdenvertaisuus voi toteutua. Yhdenvertaisuuden vaatimus näkyy nesessiivirakenteessa *on huomioitava* (ks. Shore 2020, 285; VISK § 1581). Kupari (2016, 46) havaitsee vastaavanlaisen digitaalisuuden ja yhdenvertaisuuden linkin vammaisiin ihmisiin liittyvän politiikan yhteydessä.

Muita aluevaaliohjelmissa korostuvia yhdenvertaisuuden ulottuvuuksia ovat palveluiden käyttäjien ikä ja elämänvaihe tai -tilanne.

(11) Haluamme, että neuvolatoiminta jatkuu **myös** lapsen täytettyä kuusi vuotta. (RKP)

(12) PALVELUIDEN ON VASTATTAVA IHMISTEN TARPEISIIN
KAIKISSA ELÄMÄNVAIHEISSA [Otsikko.] (SDP)

Esimerkissä 11 käytetään esimerkin 9 tavoin fokuspartikkelia *myös* tuomaan kuusi vuotta täyttäneet lapset yhdenvertaisiksi nuorempien lasten kanssa neuvolapalveluiden näkökulmasta. Partikkelin käyttötarkoitus on näin inklusiivinen (ks. *-kin*-partikkelin käyttö esimerkissä 8). (Ks. VISK § 840.) Esimerkissä vaativuus syntyy *haluta*-verbin monikon ensimmäisen persoonan käytöstä (ks. VISK § 1551). Kuten esimerkissä 7, myös tässä esimerkissä on kontekstista pääteltävissä, että kyseessä on puolueen ääni.

Esimerkissä 12 vaativuus syntyy jälleen nesessiivirakenteen *on vastattava* kautta (ks. Shore 2020, 285; VISK § 1581). Yhdenvertaisuuden ulottaminen *kaikkiin elämänvaiheisiin* korostaa yhdenvertaisuuden universaaliutta missä tahansa elämänvaiheessa (ks. VISK § 740; § 750).

Iän ja elämänvaiheen nouseminen keskeiseksi ulottuvuuksiksi on ymmärrettävästi keskeinen esiin nouseva teema yhdenvertaisuutta vaativassa diskurssissa – kattavathan sosiaali- ja terveysterveystoimet koko ihmisen elinkaaren.

Edellä mainittujen lisäksi aineistossa yhdenvertaisuuden vaatimisen yhteydessä toistuva modaalinen keino on kieltomuotoisen verbiakenteen käyttö.

(13) Ketään [ikäihmistä] **ei saa jättää** yksin. (Liik.)

Esimerkissä 13 vaativuus syntyy verbiakenteen *ei saa jättää* kautta. Tällainen rakenne ilmentää ehdotonta kieltämistä (VISK § 1669). Yhdenvertaisuus sote-palveluiden käyttäjien välille syntyy kielellisesti universaalisen kieltolakausen *ketään*-pronominin käytöstä (ks. VISK § 740).

Yhdenvertaisuuden vaatimisen diskurssissa vaativuus ilmenee siis ennen kaikkea verbiakenteiden ja modaalisten valintojen kautta. Verbiakenteiden suhteen korostuvat nesessiivirakenne, direktiivinen passiivi, omistusrakenne sekä tahtotilaa ilmaisevat mentaaliset verbit, kuten *haluta*. Lisäksi kieltorakennetta käytetään jonkin verran yhdenvertaisuuden vaatimuksen yhteydessä.

Keskeisiä yhdenvertaisuuden vaatimuksen yhteydessä esiintyviä sosiaali- ja terveysterveystoimien käyttäjäryhmiä ovat eri tavoin vammaiset ihmiset, lapset, nuoret, ikäihmiset, eri kielten (pääasiassa suomen, ruotsin ja saamen kielten) puhujat, mielenterveyden ongelmista kärsivät, päihdeongelmista kärsivät, eri työllisyysstatuksilla olevat ihmiset, väkivallan uhrin, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt sekä universaalisti kaikki ihmiset. Mielenkiintoinen havainto on, että sukupuoli yhdenvertaisuuden perustana ei juurikaan tule esiin aluevaaliohjelmassa.

Sananvalinnoista toistuvia ovat universaalisten kvanttoripronominien käyttö sekä oikeuteen, yhdenvertaisuuteen ja esteettömyyteen liittyvät sananvalinnat. Lisäksi esimerkiksi ihmisten varallisuuteen, asuinalueeseen, työllisyysstatukseen, ikään ja kieleen liittyvät sananvalinnat herättävät yhdenvertaisuuteen liittyviä diskursseja. Keskeisiä kieliopillisia keinoja yhdenvertaisuuden rakentamiseen ovat myös erilaiset partikkelit, (*myös*, *-kin*) postpositiot (*riippumatta*) ja konjunktiot (*niin–kuin*). Nämä valinnat eivät ole spesifejä vain yhdenvertaisuuden vaatimuksen diskurssille, vaan niitä käytetään myös muissa diskursseissa luomaan yhdenvertaisuutta sote-palveluiden käyttäjien välille.

Kuten alaluvun alussa mainitsin, yhdenvertaisuutta vaativa diskurssi on hallitseva diskurssi aineistossani. Tämä on ymmärrettävää vaalikontekstin huomioiden – lienee puolueille edullista esittää itsensä yhdenvertaisuuden kannattajina potentiaalisille äänestäjille. Vaikka yhdenvertaisuutta vaativa diskurssi on aluevaaliohjelmissa yleinen, se ei vielä itsessään kerro, millä keinoilla yhdenvertaisuus voitaisiin saavuttaa tai mitä se vaatii. Tässä vaiheessa kuvaan astuu yhdenvertaisuuden edellytysten ja mahdollistamisen diskurssi, jota käsittelem seuraavassa alaluvussa.

5.1.2 Yhdenvertaisuuden edellytykset ja mahdollistaminen

Yhdenvertaisuuden edellytykset ja mahdollistaminen -diskurssissa palveluiden käyttäjien yhdenvertaisuudesta puhutaan sen kautta, millaisia toimia tai laajempia tekijöitä sosiaali- ja terveystalouden käyttäjien yhdenvertaisuus edellyttää tai millaiset asiat mahdollistavat yhdenvertaisuuden. Myös tässä diskurssissa esiintyy vaativuutta, mutta vaatimus ei kohdistu yhdenvertaisuuteen itseensä vaan pikemminkin erilaisiin toimenpiteisiin, jotka lisäävät yhdenvertaisuutta.

Hallitusvastuussa olevien SDP:n, Vasemmistoliiton ja Vihreiden aluevaaliohjelmissa sote-uudistus esitetään muutoksena, joka parantaa palveluiden käyttäjien yhdenvertaisuutta.

(14) **Sote-uudistus mahdollistaa** palveluiden yhdenvertaisuuden toteutumisen kaikkialla Suomessa. (SDP)

(15) **Tammikuun sote- eli aluevaaleissa on kyse** kaikkien Suomessa asuvien tasa-arvosta, yhdenvertaisuudesta ja terveydestä. (Vas.)

SDP:n aluevaaliohjelmasta löytyvässä esimerkissä 14 sote-uudistus esitetään yhdenvertaisuuden mahdollistajana. Materiaalisella verbillä *mahdollistaa* luodaan kuva sote-uudistuksesta kohteeseen, tässä tapauksessa yhdenvertaisuuteen, vaikuttavana tekijänä (ks. Shore 2020, 301). Verbin merkitys onkin 'tehdä mahdolliseksi' (KS s.v. *mahdollistaa*). Alueellista yhdenvertaisuutta luodaan esimerkissä kvantifioivan proadverbin *kaikkialla* kautta (ks. VISK § 741).

Vasemmistoliiton aluevaaliohjelmasta löytyvässä esimerkissä 15 taas määritellään yhdenvertaisuus aluevaalien keskeiseksi teemaksi ja perustellaan näin uusien vaalien tarpeellisuutta. Tämä tapahtuu määritelmälauseen *on kyse* kautta (ks. Shore 2020, 348). Määrittelemisessä pyritään rajaamaan määrittelyn kohdetta (mp.), kuten myös esimerkissä 15

pyritään rajaamaan aluevaalit käsittelemään yhdenvertaisuutta. Tällainen *sote-/aluevaaleissa on kyse* -rakenne toistuu hallituspuolueiden yhdenvertaisuuspuheessa.

Voisi tulkita, että hallituksessa olevat SDP, Vasemmistoliitto ja Vihreät pyrkivät esimerkkien 14 ja 15 mukaisen puheen kautta legitimoimaan sote-uudistusta ja aluevaaleja sekä vastaamaan sote-uudistusta kohtaan esitettyyn mahdolliseen kritiikkiin käyttämällä uudistuksen avulla parantuvaa yhdenvertaisuutta perusteluna. Tämä on taktisessa mielessä ymmärrettävää, koska sote-uudistuksen perustukset vietiin loppuun Sanna Marinin hallituksen aikana. Kriittisen diskurssintutkimuksen näkökulmasta tässä on kielellisen vallan paikka – puolue yrittää perustella omaa näkökulmaansa ja suostutella lukijan puolelleen rakentamalla haluamaansa kielellistä kuvaa sote-uudistuksesta.

Keskeinen yhdenvertaisuuden edellytysten ja mahdollistamisen yhteydessä esiin tuleva asetelma on yhdenvertaisuuden ja talouden välinen yhteys. Tämä käy ilmi esimerkistä 16. Taloudelliset ja muut resurssit mainitaan kuitenkin myös usean puolueen aluevaaliohjelmissa yhdenvertaisuuden edellytyksenä, kuten esimerkissä 17.

(16) **ILMAN KESTÄVÄÄ TALOUTTA** meillä ei olisi kaikkein uusimpia keskoskaappeja, maailman parasta syöpähoitoa tai maksutonta hammashoitoa jokaiselle lapselle ja nuorelle. **Kun** talous on kunnossa ja ihmisillä on töitä, riittää rahaa myös meille kaikille tärkeisiin palveluihin. (Kok.)

(17) Suomessa tarvitaan resursseja perusterveydenhuoltoon, **jotta** kansalaiset saavat nopeammin ja yhdenvertaisemmin laadukasta hoitoa. (Liik.)

Kokoomuksen aluevaaliohjelmasta löytyvässä esimerkissä 17 asetetaan yhdenvertaisuus alisteiseksi taloudelle. Ensimmäisessä virkkeessä yhteys talouden ja yhdenvertaisuuden välille syntyy adpositiolausekkeesta *ilman kestävää taloutta*, jolla luodaan vailla olemisen merkitys (ks. VISK § 992). Tätä seuraa kielteinen konditionaalimuodossa oleva omistusrakenne *meillä ei olisi*, jolla ilmaistaan, mitä adpositiolausekkeen kuvaaman asian puuttumisesta seuraa. Tässä tapauksessa *me*-pronomini voitaisiin tulkita koko yhteiskuntaa kuvaavaksi (ks. Pälli 2003, 104), jolloin myös lukija kuuluu tähän ryhmään. Superlatiivimuotojen *uusimpia* ja *parasta* käyttäminen luo positiivisia konnotaatioita, jotka ovat tuttuja esimerkiksi mainonnan kielestä (ks. Heikkinen 2007, 44).

Jälkimmäisessä virkkeessä *jokainen*-pronominia käytetään jälleen tuomaan yhdenvertaisuutta kielellisesti esille. Virkkeessä luodaan kausaalisuhde talouden ja palveluiden välille *kun*-konjunktiolla (ks. VISK § 1130). Tällä kausaalisuudella sote-palveluiden käyttäjien yhdenvertaisuus asetetaan taloudelle alisteiseksi. Ensimmäisen virkkeen tavoin *me-*

pronominin voisi tulkita koko yhteiskuntaa kuvaavaksi. Kaikista tarkasteltavana olevista puolueista Kokoomus linkittääkin ohjelmassaan voimakkaimmin kansantalouden ja yhdenvertaisuuden.

Esimerkissä 17 taas perusterveydenhuollon resurssit mainitaan edellytykseksi hoidon yhdenvertaisuudelle. Yhdenvertaisuuden edellyttäminen tulee ilmi *tarvita*-verbin käytöstä. Verbin merkitys on 'olla tulematta tai tulla huonosti toimeen ilman jotakin, olla jonkin tarpeessa, puutteessa; kaivata, vaatia' (KS s.v. *tarvita*), jolloin ilmaistaan, että yhdenvertaisuus ei voi toteutua ilman riittäviä resursseja. *Jotta*-konjunktiolla luodaan kausaalisuhte (ks. VISK § 1128), joka yhdistää lisääntyvät resurssit myönteiseen lopputulokseen (yhdenvertaisuuden lisääntyminen). Tällainen kausaalisuusasetelma on aineistossani yleinen kautta puolueiden: esitetään jokin vaadittava toimi, jonka seurauksena yhdenvertaisuus lisääntyy. Komparatiivimuodon *yhdenvertaisemmin* käyttö kuvastaa yhdenvertaisuuden lisääntymistä ehdotettujen toimien seurauksena. Esimerkin 17 kaltainen resurssipuhe toistuu usean puolueen aluevaaliohjelmassa.

Yhdenvertaisuuden edellyttämisen ja mahdollistamisen diskurssia edustavat myös esimerkit, joissa puolueet tuovat esiin oman roolinsa yhdenvertaisuuden aktiivisina edistäjinä.

(18) Vasemmistoliiton ehdokkaat tekevät töitä sen eteen, että apu ja hoiva ovat lähellä ja saatavilla kaikille, kaikkialla Suomessa. (Vas.)

Esimerkissä 18 *Vasemmistoliiton ehdokkaat* lauseen subjektina kuvastaa ehdokkaiden aktiivista asemaa yhdenvertaisuuden edistäjinä. Yhdenvertaisuus käyttäjien välille luodaan jälleen universaalisen *kaikki*-pronominin avulla (ks. VISK § 740; § 750). *Tekevät töitä* -verbirakenteelle läheinen ilmaus on *työskennellä*, joka Kielitoimiston sanakirjan mukaan tarkoittaa 'tehdä työtä, olla työssä, työnteossa, toimia, puuhata, askarrella, ahertaa, uurastaa, rehkiä, raataa'. Näin ollen rakenne luo vaikutelman ehdokkaiden uurastuksesta yhdenvertaisuuden eteen. Vaalikontekstissa esiintymän sävyn voisikin tulkita ilmentävän potentiaaliselle äänestäjälle esitettyä lupautusta. Huomattavaa on myös, että viimeinen rakenne *kaikkialla Suomessa* on merkitykseltään universaali samalla tavalla kuin esimerkissä 14 – se ei sulje ketään Suomessa olevaa yhdenvertaisuuden ulkopuolelle.

Vastaavanlaisia esimerkkejä, joissa puolue tai puolueen edustajat (potentiaaliset aluevaltuutetut) tuodaan eksplisiittisesti näkyviin yhdenvertaisuuden yhteydessä, löytyy lähes kaikkien puolueiden aluevaaliohjelmista. Tässä on hienoinen nyanssiero esiintymiin, joissa yhdenvertaisuutta ainoastaan vaaditaan puolueen äänellä (ks. esimerkit 7 ja 11). Esimerkin 18

kaltaisissa esiintymissä puolueen rooli yhdenvertaisuuden rakentajana tuodaan aktiivisemmin esiin. Kun ensimmäisen diskurssin esiintymissä vaatimus kohdistuu puolueen ulkopuolelle, tässä taas puolue vastuuttaa itse itseään edistämään yhdenvertaisuutta.

Myös aluevaaliohjelman lukijan äänestyskäyttäytymisen ja yhdenvertaisuuden välille voidaan rakentaa yhteys, kuten esimerkissä 19.

(19) Sinun**kin** äänelläsi on parantava vaikutus. **Se nimittäin ratkaisee**, saammeko me kavennettua hyvinvointi- ja terveyseroja ja saavatko ihmiset ennaltaehkäiseviä palveluita. (Vihr.)

Vihreiden aluevaaliohjelmasta löytyvässä esimerkissä 19 lukijaa puhutellaan suoraan yksikön toisen persoonan avulla. Inklusiivisen fokuspartikkelin *-kin* (ks. VISK § 840) käyttö nostaa kuulijan niiden henkilöiden joukkoon, joiden äänellä on *parantava vaikutus*. Jälkimmäinen virke taas asettaa lukijan äänen ratkaisevaksi tekijäksi hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamisessa ja näin yhdenvertaisuuden edistämässä. Näin puolue pyrkii suostuttelemaan ja vastuuttamaan lukijaa tekemään yhdenvertaisuutta edistävän ratkaisun vaaliurnilla. *Kaventaa*-verbin merkitys on 'supistaa, rajoittaa, pienentää, vähentää' (KS). Tässä tapauksessa *kaventaa* saa prosessina positiivisen konnotaation, koska hyvinvointi- ja terveyserot ovat tulkittavissa sosiaali- ja terveyspalveluiden kontekstissa negatiivisiksi.

Vielä mainitsematta jäänyt kausaalisuuden rakentamisen keino aineistossani on *minen*-infinitiivin translatiivimuodon käyttö, kuten esimerkissä 20.

(20) Kristillisdemokraatit ympäri maata ovat valmiina puolustamaan lähipalveluita uusien hyvinvointialueiden valtuustoissa ja tekemään päätöksiä laadukkaan ja vaikuttavan hoidon **saamiseksi** kaikkien ulottuville. (KD)

Esimerkissä 20 luodaan *minen*-infinitiivin translatiivimuodolla *saamiseksi* kausaalinen suhde (ks. VISK § 549) puolueen jäsenten toiminnan ja yhdenvertaisuuden välille. Rakenne ilmaisee toiminnan, tässä tapauksessa *lähipalveluiden puolustamisen ja päätösten tekemisen*, tarkoitusta, joka on *saada laadukas ja vaikuttava hoito kaikkien ulottuville*. Esimerkissä tuodaan jälleen esille puolueen edustajien aktiivinen toiminta yhdenvertaisuuden yhteydessä (ks. esimerkki 18).

Yhdenvertaisuuden edellyttämiseen ja mahdollistamiseen liittyvässä diskurssissa keskeisiä kielellisiä piirteitä ovat siis erilaiset kausaalisuhteiden rakentamisen keinot, kuten *jotta*- ja *kun*-konjunktioiden sekä *minen*-infinitiivin translatiivimuodon käyttö. Lisäksi diskurssille ominaisia ovat erilaiset positiiviseen kehityskulkuun viittaavat prosessit, kuten *mahdollistaa*,

ja myönteisen mielikuvan luovat adjektiivimuodot, kuten *uusimpia* ja *parasta*. Myös erilaiset *olla*-verbin sisältävät verbirakenteet korostuvat yhdenvertaisuuden mahdollistamisen ja edellyttämisen diskurssissa.

Diskurssille ominaista on yhteyden luominen puolueen toiminnan ja yhdenvertaisuuden välille. Puolueiden toiminta kuvataan siis yhdenvertaisuuden mahdollistajana. Lisäksi yhdenvertaisuus konstruoidaan riippuvaiseksi esimerkiksi kansantaloudesta ja riittävästä resursseista.

Yhdenvertaisuuden mahdollistamisen ja edistämisen diskurssissa toistuvia käyttäjäryhmiä ovat vanhuksset, perheet sekä ylipäänsä heikossa asemassa olevat ihmiset, kuten pienituloiset ja päihderiippuvaiset. Lisäksi nostetaan esille suurempia kategorioita, kuten *kaikki Suomessa asuvat*. Esiin nousevia yhdenvertaisuuden ulottuvuuksia ovat esimerkiksi taloudellinen, oikeudellinen ja alueellinen ulottuvuus.

5.1.3 Negatiivinen ja velvoittava yhdenvertaisuus

Erittäin pieni, mutta kuitenkin erottuva yhdenvertaisuuteen liittyvä diskurssi aineistossani on diskurssi, jossa ihmiset esitetään yhdenvertaisina joko velvoittavalla tavalla tai jonkin negatiiviseksi koettavan asian suhteen. Diskurssi tuo esiin sen, että yhdenvertaisuus ei ole aina vain mahdollistavaa vaan se voi olla myös ihmisiä negatiivisessa mielessä yhdistävää tai jonkinlaiseen toimintaan velvoittavaa.

Esimerkissä 21 kuvataan ihmisten yhdenvertaisuutta yksinäisyyden suhteen.

(21) Yksinäisyydestä uhkaa tulla uusi kansantauti, joka iskee **niin** nuoriin, työikäisiin **kuin** vanhuksiin. (KD)

Kristillisdemokraattien aluevaaliohjelmasta löytyvässä esimerkissä 21 kuvataan yksinäisyys ilmiönä, joka voi osua kenen tahansa kohdalle. Yhdenvertaisuus luodaan rinnastamalla parikonjunktiolla *niin–kuin* (ks. VISK § 1096) kolme kategoriaa, *nuoret*, *työikäiset* ja *vanhuksset*. Nämä kategoriat kattavat lähes koko ihmisen elinkaaren, mikä lisää esimerkissä konstruoidun yhdenvertaisuuden vaikutusala. Se, että puolue suhtautuu ilmiöön negatiivisena, tulee ilmi *uhata*-verbin käytöstä. Verbiä käytetään 'ilmaisemaan, että jotakin harmillista on tapahtumaisillaan' (KS s.v. *uhata*).

Katson tähän diskurssiin kuuluvaksi myös esiintymät, joissa ihmiset esitetään velvoittavasti yhdenvertaisina, kuten esimerkissä 22.

(22) On tärkeää, että **jokainen ottaa vastuuta** omasta ja läheistensä hyvinvoinnista jo hyvissä ajoin ehkäisten mahdollisia sairauksia. (Kesk.)

Tässä Keskustan aluevaaliohjelmasta löytyvässä esimerkissä sote-palveluiden käyttäjät eivät ole yhdenvertaisia ainoastaan sote-palveluiden saajina vaan heitä myös vastuutetaan huolehtimaan itse omasta hyvinvoinnistaan sekä läheistensä hyvinvoinnista. Näin vastuu hyvinvoinnista siirtyy yhteiskunnalta yksilölle. Alun *on tärkeää* -lause kuvastaa puolueen suhtautumista intersubjektisesta näkökulmasta. Universaalinen *jokainen*-kvanttoripronomini (ks. VISK § 740) luo jälleen yhdenvertaisen asetelman ihmisten välille. Yhdenvertaisuus ei tämän esimerkin perusteella koske siis ainoastaan hoitoon pääsyä vaan myös ihmisen vastuuta tämän omasta ja myös ympärillään olevien ihmisten hyvinvoinnista. Tämä muistuttaa Menardin (2017, 80) huomaamaa tapaa merkityksellistää tasa-arvo niin, että kansalaisten tehtävä on kontribuoida yhteisen hyvän luomiseen ('tasa-arvosopimusten diskurssi', engl. *equality contracts*).

Negatiivisen yhdenvertaisuuden diskurssia edustavia esiintymiä on kaikissa yhdeksässä aluevaaliohjelmassa vain muutama. Näin ollen on vaikea määrittää diskurssille vastaavanlaisia toistuvia kielellisiä piirteitä kuin kahdelle ensimmäiselle diskurssille – ero on ennen kaikkea merkitykseen liittyvä. Tämän aineiston perusteella negatiivisen yhdenvertaisuuden diskurssia aktivoivat toisaalta vastuuseen liittyvät sananvalinnat, toisaalta sen korostaminen, että kaikki ovat riippuvaisia sosiaali- ja terveyspalveluista. Olisi mielenkiintoista tutkia laajemmalla ja erilaisella aineistolla, esiintyykö tällaista puhetapaa enemmänkin sote-palveluiden tai politiikan kielen kontekstissa.

5.1.4 Yhdenvertaisuuden määrittely

Toinen erittäin marginaalinen mutta erottuva diskurssi aineistossani on yhdenvertaisuutta määrittävä diskurssi, jossa puolue ilmentää eksplisiittisesti, miten määrittelee yhdenvertaisuutta. Tämä eroaa yhdenvertaisuutta vaativasta diskurssista (ks. luku 5.1.1), jossa yhdenvertaisuuden merkitys on ikään kuin implisiittisesti itsestään selvä.

Seuraavassa esimerkissä yhdenvertaisuus määritellään sen kautta, millainen on riittämätön yhdenvertaisuuden määrittely.

(23) Yhdenvertaisuus **ei** ole **vain** syrjinnän puuttumista, **vaan** aktiivisia toimenpiteitä, kuten tiedotusta monella kielellä, tulkkipalveluita ja esteettömiä tiloja. (Vihr.)

Esimerkissä 23 käytetään additiivis-kontrastoivaa parikonjunktia *ei vain – vaan* (ks. VISK § 815; § 1107) osoittamaan, että *syrynnän puuttuminen* on riittämätön määritelmä yhdenvertaisuudelle. Tämäntyyppinen *ei vain* -rakenne synnyttääkin odotuksen siitä, että seuraavaksi kerrotaan, mitä yhdenvertaisuus on (ks. Shore 2020, 472). Esiintymän määrittelevä sävy taas tulee identifioivasta lauseesta (mt., 323). Voisi tulkita, että puolue pyrkii näin ottamaan kantaa johonkin olemassa olevaan tapaan määritellä yhdenvertaisuus. Myös Menard (2017, 83) havaitsee, että tällainen diskurssi asettuu vastustamaan hegemonista diskurssia, jossa ihmisten tasa-arvo linkittyy esimerkiksi kansalaisuuteen ja samaisuuteen ('tasa-arvo erojen kanssa', engl. *equality with differences*).

Yhdenvertaisuutta määrittelevät diskurssi on erittäin vähälukuinen aineistoni aluevaali-ohjelmissa. Mielenkiintoista onkin, että yhdenvertaisuutta vaativa diskurssi on kyllä erittäin yleinen, mutta yhdenvertaisuuden merkitystä ja tulkintaa ei juurikaan määritellä. Toki yhdenvertaisuuden määrittely selviää kenties lukijalle rivien välistä, tai sen ajatellaan olevan jollain tavalla itsestään selvää sosiaali- ja terveystalveluiden kontekstissa. Puolueet ovat siis tehneet valinnan olla määrittelemättä yhdenvertaisuutta – tämäkin on nimenomaan kielellinen valinta, johon liittyy valtaa (ks. Pietikäinen–Mäntynen 2019, 99).

Diskurssianalyysin yksi periaate on, että tällaiset presuppositiot eivät tule näkyviin, ellei niitä haasteta tai hylätä (Chilton–Schäffner 2002, 36). Kenties esimerkin 23 kaltaisen puheen tarkoitus onkin haastaa olemassa olevaa yhdenvertaisuuden merkityksen presuppositiota juuri tuomalla sen esiin.

Yhdenvertaisuuden presuppositioiden tutkimiseksi olisikin mielenkiintoista tutkia jollain aineistolla ja metodilla, miten puolueet oikeastaan määrittelevät ja ymmärtävät yhdenvertaisuuden. Tällaisen materiaalin analysointi voisi tuoda esiin kielellisiä vallanpaikkoja.

5.2 Eriarvoisuuteen liittyvät diskurssit

Eriarvoisuuteen liittyen aineistossa erottuu kolme diskurssia. Ensimmäinen näistä on eriarvoisen asiointilan esittävä diskurssi (ks. luku 5.2.1), jossa kuvataan sosiaali- ja terveystalveluiden käyttäjien välillä nykytilanteessa vallitsevaa eriarvoisuutta. Toinen on eriarvoistavaa prosessia kuvaava diskurssi (ks. luku 5.2.2), jossa palveluiden käyttäjää laajemmat ulkopuoliset voimat ja kehityskulut aiheuttavat eriarvoisuuden. Kolmas on eriarvoista kohtelua vaativa diskurssi (ks. luku 5.2.3), jossa puolue vaatii, että jokin

käyttäjryhmä asetetaan sosiaali- ja terveystalvueluissa huonompaan asemaan muiden kanssa. Tätä diskurssia esiintyy ainoastaan Perussuomalaisten aluevaaliohjelmassa.

Palveluiden käyttäjien väliseen eriarvoisuuteen liittyviä presuppositioita on toki läsnä myös yhdenvertaisuutta vaativassa diskurssissa. Koin kuitenkin tarpeelliseksi erottaa eriarvoisuuden eksplisiittisesti esiin tuovat diskurssit omaksi kategoriakseen, koska näillä on jonkin verran piirteitä, jotka poikkeavat yhdenvertaisuuden diskursseista.

5.2.1 Eriarvoisen asiointilan esittäminen

Tässä diskurssissa puolueet kuvaavat sote-palveluiden käyttäjien olevan eriarvoisessa asemassa, esimerkiksi jonkin sosiaalisen muuttujan perusteella. Esiintymistä ja niiden kontekstista on pääteltävissä, että lauseilla rakennetaan kuvaa nykytilanteesta.

Keskeinen eriarvoisuuden ulottuvuus, joka erottuu useamman puolueen aluevaaliohjelmissa, on taloudellinen eriarvoisuus. Tämä näkyy esimerkissä 24.

(24) Nyt käy liian usein niin, että **pienellä eläkkeellä elävällä ikäihmisellä** ei ole varaa tarvitsemiinsa lääkkeisiin. Tämä ei ole yksilön eikä terveydenhuollolle koituvien kustannusten kannalta hyvä asia. (Liik.)

Esimerkissä 24 *pienellä eläkkeellä elävä ikäihminen* kuvastaa laajempaa kategoriata, jossa huonotuloisuus ja korkea ikä yhdistyvät. Negatiivinen omistuselause *X:llä ei ole varaa* luo kuvan taloudellisten tekijöiden aiheuttamasta rajoituksesta. Ajan adverbi *nyt* kiinnittää lauseen asiointilan nykytilanteeseen (VISK § 649). *Liian*-partikkelia käytetään ilmaisemaan 'jonkin asian haitallisen tai tarpeettoman suurta määrää' (KS). Tässä esimerkissä *liian*-partikkeli tuokin esiin puolueen intersoonaista suhtautumista puolueen mukaan vallitsevaan asiointilaan, jossa pienellä eläkkeellä elävä ikäihminen ei saa ostettua tarvitsemiaan lääkkeitä. Esiintymä ilmaisee näin tähän käyttäjäkategoriaan kohdistuvia taloudellisia rajoitteita, jotka heikentävät kategoriaan kuuluvien hyvinvointia.

Perussuomalaisten aluevaaliohjelmassa erottuu eriarvoisuusasetelma, jossa *maahanmuuttajataustaisen väestönosan* kuvataan olevan *köyhää ja syrjäytynyttä suomalaista* paremmassa asemassa. Tämä käy ilmi esimerkistä 25.

(25) Sosiaaliturvan yksinkertaistamista voidaan pitää kannatettavana tavoitteena, mutta sen varjopuolena on se, että mitä helpompaa tukia ja tulonsiirtoja on hakea, sitä enemmän niitä haetaan. Tämä koskee etenkin **paisuvaa maahanmuuttajataustaista väestönosaa**, jonka ympärillä pyörii kotouttamiskoordinaattorien ja konsulttien armeija neuvomassa, miten he saavat

kaikki mahdolliset tuet. **Köyhällä ja syrjäytyneellä suomalaisella ei vastaavanlaista apujoukkoa ole tukena.** (PS)

Esimerkissä 25 rakennetaan eriarvoinen asetelma *paisuvan maahanmuuttajataustaisen väestönosan* sekä *köyhän ja syrjäytyneen suomalaisen* välille. Puolue rakentaa kielellisesti kuvaa, jossa maahanmuuttajataustaisille ihmisille suorastaan tyrkytetään apua, kun taas *syrjäytynyt suomalainen* joutuu pärjäämään yksin. *Vastaavanlainen*-adjektiivi korostaa vertailuasetelmaa näiden kahden käyttäjäryhmän välillä (ks. VISK § 634: *vastaava*-vertailusanan käyttö). Huomionarvoinen yksityiskohta on, että substantiivilauseke *paisuva maahanmuuttajataustainen väestönosa* kuvastaa laajempaa ryhmää, kun taas yksikössä oleva *köyhä ja syrjäytynyt suomalainen* synnyttää vaikutelman pienuudesta ja toisaalta yksilöllisyydestä, mikä saattaa synnyttää lukijalle samaistumispintaa.

Muilla puolueilla ei esiinny vastaavanlaista puhetapaa, jossa maahanmuuttajataustaiset henkilöt esitettäisiin paremmassa asemassa oleviksi kuin puolueen suomalaisiksi luokittelemat ihmiset. Tässä suhteen Perussuomalaisten eriarvoisuusdiskurssi eroaa muista puolueista.

Voisi todeta, että eriarvoisuutta kuvaava diskurssi ilmaisee jonkinlaisia sosiaali- ja terveystaloudellisten palveluiden käyttäjiin kohdistuvia rajoituksia. Nämä voivat olla muun muassa taloudellisia (ks. esimerkki 24) tai johonkin ryhmään kuulumisesta johtuvia (ks. esimerkki 25).

Keskeisiä eriarvoisen asiointilan esittämisen diskurssin yhteydessä esiin tulevia käyttäjäryhmiä ovat eri tavoin vammaiset ihmiset, pienituloiset, syrjäytyneet, vanhukset, lapsiperheet, lapset, nuoret ja yksinasuvat. Keskeisiä esiin nousevia eriarvoisuuden ulottuvuuksia taas ovat erityisesti taloudelliset rajoitteet sekä alueelliset erot.

5.2.2 Eriarvoistava prosessi

Yksi aineistossani esiintyvä eriarvoisuuteen liittyvä diskurssi on eriarvoistavan prosessin kuvaaminen. Diskurssissa siis esitetään kielellisesti jokin kehityskulku, joka lisää eriarvoisuutta sote-palveluiden käyttäjien välillä. Diskurssi on määrällisesti pieni, vain muutamia esiintymiä. Otan kyseisen diskurssin kuitenkin tarkasteluun, koska uskon, että se kertoo jotain oleellista puolueiden eriarvoisuuskäsityksistä.

SDP:n vaaliohjelmasta löytyvä esimerkki 26 kuvaa pitkän aikavälin trendiä, hyvinvointierojen kasvua. Vihreiden vaaliohjelmasta löytyvä esimerkki 27 taas kuvaa tarkempaa eriarvoisuutta aiheuttavaa ilmiötä, digitalisaation nopeaa kehitystä.

(26) Hyvinvointierot ovat vuosien saatossa kääntyneet uudelleen kasvuun. Jokainen syntyvä lapsi, hoivaa tarvitseva vanhus tai tukea etsivä työkäinen ei ole tasavertaisessa asemassa. (SDP)

(27) Digitalisaation nopea kehitys **voi kuitenkin syrjäyttää ihmisiä ja ihmisryhmiä**, eikä kaikkea voi hoitaa etänä. (Vihr.)

Esimerkissä 26 eriarvoistavan prosessin, hyvinvointierojen kasvun, kulkua kuvataan perfektimuodon *ovat - - kääntyneet* avulla, jolle konstruoidaan nykytilanteen kannalta relevantti seuraus jälkimmäisellä virkkeellä (ks. VISK § 1535). Yhdenvertaisuuden puuttumista ilmaistaan jälleen kieltorakenteen *ei ole tasavertaisessa asemassa* kautta. Tässä esimerkissä *jokainen*-pronomini kytkeytyykin eriarvoisuuteen, kun yhdenvertaisuus mitätöidään kieltorakenteen kautta. Esimerkki antaa ymmärtää, että ennen kirjoitushetkeä hyvinvointierot ovat olleet joko laskussa tai pysyneet tasaisina, minkä jälkeen ne ovat kasvaneet.

Esimerkissä 27 mainitaan konkreettinen eriarvoistava kehityskulku, *digitalisaation nopea kehitys*, joka asetetaan lauseen subjektiksi. Näin ollen tämä kehitys asetetaan toimijaksi, jolla on vaikutusta kohteeseen, tässä tapauksessa *ihmisiin ja ihmisryhmiin* (ks. Shore 2020, 301). *Syrjäyttää*-verbin merkitys on Kielitoimiston sanakirjan mukaan 'työntää syrjään, tieltään, sivuun jostakin asemasta, pois käytöstä'. Esimerkin perusteella digitalisaatio näyttäytyy ilmiönä, joka liian nopeasti edetessään työntää sosiaali- ja terveystalouden käyttäjiä syrjään. Esimerkki luokin kuvan, jossa ihminen on itseään suurempien voimien ja kehityskulkujen vietävänä.

Erityisesti Perussuomalaiset kuvaa eriarvoisuutta *valtapuolueiden* toimien tuloksena.

(28) Kun suomalaista hyvinvointivaltiota alettiin rakentaa toisen maailmansodan jälkeen, päättäviä tahoja yhdisti käsitys siitä, että rakennettava sotejärjestelmä on suomalaisia varten tarkoitettu. Tämä kansallisvaltiokeskeinen ajattelu on **sittemmin** vaihtunut valtapuolueilla visioon Suomesta globaalina sosiaalitoimistona, jolloin **järjestelmän rahoittamiseen osallistumaton maahanmuuttaja** pääsee välittömästi nauttimaan julkisesti rahoitetuista palveluista. - - **Suomalaisen työssäkäyvän väestönosan tehtäväksi jääkin siis rahoittaa julkisia terveystalouden palveluita**, joita he eivät itse usein käytä ja joiden käyttäjistä yhä suurempi osa on työmarkkinoiden ulkopuolella olevia maahanmuuttajia. (PS)

Perussuomalaisten aluevaaliohjelmasta löytyvässä esimerkissä 28 puolue kuvaa prosessin, jonka myötä *kansallisvaltiokeskeinen ajattelu* on vaihtunut epäoikeudenmukaiseen asetelmaan, jossa *työssäkäyvä suomalainen väestönosa* joutuu rahoittamaan *järjestelmän rahoittamiseen osallistumattoman maahanmuuttajan* terveyspalveluita. Esimerkissä myöhemmyyttä ilmaiseva ajan adverbi *sittemmin* (ks. VISK § 650) ilmaisee lauseen todellisuudessa tapahtunutta historiallista muutosta. *Nauttia*-verbin tulkinta vastaa esimerkissä Kielitoimiston sanakirjan määritelmää 'saada jatkuvasti jotakin etua tai edunomaista osakseen, hyväkseen'. *Jäädä*-verbiin kiinnittynyt liitepartikkeli *-kin* (ks. VISK § 1104) taas luo kontrastiivisen suhteen kahden ihmiskategorian välille. Esimerkin kritiikki kohdistuu ennen kaikkea *valtapuolueisiin* konstruoimalla eriarvoisen asetelman näiden *visioksi* eli '(tulevaisuuden)kuvaksi, näkymäksi, hahmotelmaksi, kuvitelmaksiksi tai näkemykseksi' (KS).

Paajanen (2016, 47, 49) havaitsee Perussuomalaisten vuoden 2015 eduskuntavaaliohjelmassa vastaavanlaisen vastakkainasettelun, jossa kuvataan, kuinka työmarkkinoiden ulkopuolella olevat maahanmuuttajat uhkaavat työssäkäyvän suomalaisen palveluita. Myös esimerkissä 28 näkyvälle *Suomi globaalina sosiaalitoimistona* -kielikuvalla läheinen ilmaus Suomesta *koko maailman sosiaalitoimistona* toistuu puolueen vuoden 2015 eduskuntavaaliohjelmasta (mt., 49; Herneaho 2018, 209).

Koska eriarvoistavan prosessin diskurssi on melko marginaalinen, on sen kielellisestä rakentumisesta hankalaa tehdä yleistyksiä. Yleisesti sitä luonnehtii kuitenkin sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttäjien kuvaaminen itseään suurempien voimien ja kehityskulkujen armoilla olevina entiteetteinä. Toinen erottuva piirre on kertomuksellisuus – esimerkit rakentuvat useista virkkeistä, joilla prosessin kulun kuvausta palastellaan. Tällaisia eriarvoisuuskertomuksia olisikin jatkossa mielenkiintoista tutkia narratiivisuuden näkökulmasta. Millaisia eriarvoisuuskertomuksia politiikan teksteihin liittyy, miten ne rakentuvat ja miten ne eroavat puolueiden välillä tai tekstilajin mukaan?

5.2.3 Eriarvoisen kohtelun vaatimus

Edellä esiin tulleiden huomioiden lisäksi Perussuomalaiset erottuu muista puolueista siinä suhteessa, että Perussuomalaisten aluevaaliohjelmassa vaaditaan eksplisiittisesti eriarvoista kohtelua jollekin sote-palveluiden käyttäjäryhmälle suhteessa muihin. Perussuomalaiset vaatii aluevaaliohjelmassaan yhden sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttäjäryhmän, paperittomien maahanmuuttajien, rajaamista henkeä ja terveyttä uhkaamattomien sairauksien hoidon ulkopuolelle.

Tämä asetelma näkyy esimerkissä 29.

(29) Lailla pitää säätää siitä, ettei hyvinvointialueilla ole oikeutta tarjota laittomille maahanmuuttajille samantasoisia terveystalvveluita kuin niille, joilla on kotikunta Suomessa. (PS)

Esimerkissä 29 vaaditaan eriarvoista kohtelua eri käyttäjäryhmien välille. Jälleen kerran esimerkin modaalinen vaativuus syntyy nesessiivirakenteen *pitää säätää* käytön kautta (ks. Shore 2020, 285; VISK § 1565) (ks. luku 5.1.1). Oikeussanaston käyttö, eriarvoisen kohtelun vaatiminen kirjattavaksi lakiin, alleviivaa vaatimuksen jyrkkyyttä. Eriarvoisuutta ilmaiseva vertailuasetelma kahden käyttäjäryhmän välille synnytetään tässä tapauksessa vertailevan rakenteen *samantasoisia - - kuin* kautta (komparaatiosta ks. VISK § 634).

Paajanen (2016, 50) havaitsee Perussuomalaisten vuoden 2015 eduskuntavaaliohjelmasta ihmisten vastaavanlaista arvottamista kansalaisuuden perusteella. Paajanen (mp.) toteaa tällaisen puheen rikkovan perustuslaillisen yhdenvertaisuuden ideaalia. Esimerkissä 29 viedäänkin asia pidemmälle vaatimalla lainsäädännöllisiä toimia, jotta paperittomia maahanmuuttajia kohdeltaisiin lain silmissä eriarvoisesti suhteessa niihin, joilla on kotikunta Suomessa.

Perussuomalaisten puhe paperittomista maahanmuuttajista poikkeaa nimeämisen tasolla huomattavasti muista puolueista. Kun muut puolueet puhuvat ensisijaisesti *paperittomista maahanmuuttajista*, Perussuomalaiset puhuvat *laittomista maahanmuuttajista*. Adjektiivivi *laiton* viittaa Kielitoimiston sanakirjan mukaan 'lainvastaiseen tai sääntöjen vastaiseen'. Tämänkaltainen nimeäminen on osa politiikan merkityspotentiaalnin rakentumista ja osoittaa, miten nimeäminen on aina valintojen tekemistä (Heikkinen–Pajunen 2016, 33).

Huomattavaa on kuitenkin, että Perussuomalaiset ei rajaa paperittomia maahanmuuttajia kokonaan terveystalvveluiden ulkopuolelle. Tästä huolimatta Perussuomalaisten paperittomia maahanmuuttajia koskevaan diskurssiin sisältyy kielellistä vallankäyttöä, jossa eri ryhmiin kuuluvat henkilöt pyritään tietoisesti asettamaan keskenään eriarvoiseen asemaan. Muilla puolueilla vastaavaa eriarvoista kohtelua vaativaa diskurssia ja asetelmaa ei aineistossani esiinny.

6 Lopuksi

Tässä pro gradu -työssä olen analysoinut eduskuntapuolueiden aluevaaliohjelmista löytyviä yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskursseja. Jaottelin aineistossa esiintyneen yhdenvertaisuus- ja eriarvoisuuspuheen kaikkiaan seitsemään diskurssiin, jotka ovat yhdenvertaisuutta vaativa diskurssi, yhdenvertaisuuden edellytyksien ja mahdollistamisen diskurssi, negatiivisen ja velvoittavan yhdenvertaisuuden diskurssi, yhdenvertaisuuden määrittelevä diskurssi, eriarvoisen asiointilan esittävä diskurssi, eriarvoistavan prosessin diskurssi sekä eriarvoista kohtelua vaativa diskurssi. Vastasin näin ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni ” Millaisia yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskursseja aluevaaliohjelmissa esiintyy?”. Vallitsevaksi diskurssiksi kautta aineistoni osoittautui yhdenvertaisuutta vaativa diskurssi.

Toinen tutkimuskysymykseni oli ”Millaisilla kielellisillä keinoilla näitä diskursseja rakennetaan?”. Aluevaaliohjelmissa sosiaali- ja terveystalouden käyttäjiin liittyviä yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskursseja rakennetaan aineistossani monilla kielellisillä keinoilla. Yhdenvertaisuutta vaativassa diskurssissa (ks. luku 5.1.1) korostuvat vaativan modaalisuuden rakentamisen keinot. Verbeihin liittyviä toistuvia keinoja ovat nesessiivirakenteen ja direktiivisen passiivin käyttö sekä erilaisten tahtotilaa ilmaisevien mentaalisten verbien, kuten *haluta*, käyttö. Lisäksi omistuslauseella tuodaan näkyväksi sote-palveluiden käyttäjien oikeutta yhdenvertaiseen kohteluun.

Yhdenvertaisuuden edellytysten ja mahdollistamisen diskurssissa (ks. luku 5.1.2) keskeisiä kielellisiä valintoja ovat erilaiset kehitystä kuvaavat prosessit, kuten *mahdollistaa* sekä runsas kausaalisuhteiden luominen esimerkiksi *jotta*-konjunktion ja *minen*-infinitiivin translatiivimuodon avulla. Diskurssissa puolueet luovat yhteyden oman toimintansa ja yhdenvertaisuuden edistymisen välille. Hallituksessa olevien SDP:n, Vihreän liiton ja Vasemmistoliiton aluevaaliohjelmissa erottuu puhetapa, jossa sote-uudistusta ja aluevaaleja pyritään legitimoimaan luomalla siitä kuva sosiaali- ja terveystalouden käyttäjien yhdenvertaisuuden mahdollistajana. Diskurssissa yhdenvertaisuus konstruoidaan riippuvaiseksi esimerkiksi kansantaloudellisesta tilanteesta tai riittävästä resursseista. Talouden merkitys korostuu erityisesti Kokoomuksen yhdenvertaisuuspuheessa.

Negatiivisen yhdenvertaisuuden ja yhdenvertaisuuden määrittelyn diskurssit (ks. luvut 5.1.3 ja 5.1.4) olivat aineistossani niin marginaalisia, että niiden kielellisestä rakentumisesta on vaikea

esittää vastaavanlaisia yleistyksiä. Koenkin, että nämä diskurssit jäivät saturaatioiltaan vajavaisiksi tässä työssä. Tästä huolimatta nämä marginaalisemmat diskurssit ovat merkitykseltään selkeästi erottuvia, joten olisi mielenkiintoista tutkia niitä laajemmalla aineistolla. Nämä diskurssit myös herättivät mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita.

Yhdenvertaisuutta käyttäjien välille rakennettiin kautta diskurssien monenlaisilla toistuvilla kielellisillä valinnoilla. Näistä merkittävimpiä ovat universaalisten kvanttoripronominien (*kaikki, jokainen*) käyttö, suhtautumista ilmaisevat sananvalinnat, inklusiiviset fokuspartikkelit (*myös, -kin*), *riippumatta*-tyyppiset adpositioliusekkeet sekä konjunktoiden, kuten parikonjunktoiden käyttö.

Eriarvoisuutta käsittelevissä diskursseissa on huomattavissa rajoittuneisuutta ja eriarvoistavia sosiaalisia muuttujia kuvaavia sananvalintoja. Lisäksi runsas kieltorakenteiden käyttö ilmaisee yhdenvertaisuuden puuttumista luoden kontrastia yhdenvertaisuuteen liittyviin diskursseihin. Marginaalisessa eriarvoistavan prosessin diskurssissa (ks. luku 5.2.2) tärkeitä ovat myös useasta virkkeestä rakentuvat lyhyet kertomukset, joilla eriarvoistavan prosessin kulkua kuvataan.

Edellä mainittujen kielellisten seikkojen lisäksi yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskursseja aktivoitiin sanastollisten valintojen keinoin. Näitä olivat sananvalinnat, jotka kytkettyivät erilaisiin yhdenvertaisuuden tai eriarvoisuuden ulottuvuuksiin, kuten palveluiden käyttäjien tuloihin, asuinpaikkaan, ikään tai terveydentilaan.

Tunnistamani yhdenvertaisuuden rakentamisen kielelliset keinot olivat linjassa aiempien tutkimusten, esimerkiksi Krögerin (2016) ja Herneahon (2018) tutkimusten havaintojen kanssa. Näiltä osin työni toi vahvistusta näille tuloksille sosiaali- ja terveyspolitiikan kontekstissa.

Huomattavaa aineistossani on, että yhdenvertaisuutta vaativa diskurssi (ks. luku 5.1.1) on erittäin yleinen, mutta yhdenvertaisuutta itsessään ei juuri määritellä (ks. luku 5.1.4). Tämä implikoi kenties, että yhdenvertaisuuden merkitystä pidetään itsestään selvänä lukijalle. Toisaalta runsas yhdenvertaisuuden vaatiminen ja eriarvoisuusdiskurssien käyttö taas antavat ymmärtää, että yhdenvertaisuus ei puolueiden mielestä ollut toteutunut aluevaaleja edeltävässä todellisuudessa.

Kolmas tutkimuskysymykseni oli ”Millaiset yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden ulottuvuudet ja mitkä käyttäjäryhmät nousevat esiin diskurssien yhteydessä?”. Diskursseissa

toistuvia sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttäjäryhmiä ovat muun muassa lapset ja nuoret, ikäihmiset, vammaiset henkilöt, perheet, erilaisilla työllisyysstatuksilla olevat, mielenterveysongelmista kärsivät, päihdeongelmista kärsivät, väkivallan uhrit, pienituloiset, vanhemmat, eli kieliryhmät (pääasiassa suomen, ruotsin ja saamen kielten puhujat), seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, (paperittomat) maahanmuuttajat sekä universaalisti kaikki suomalaiset, kansalaiset ja ihmiset. Keskeisiä erottuvia yhdenvertaisuuden ulottuvuuksia taas ovat taloudellinen, alueellinen ja oikeudellinen ulottuvuus sekä esimerkiksi sote-palveluiden käyttäjien ikä, elämäntilanne, työllisyystilanne ja äidinkieli.

Tämän työn perusteella aluevaaliohjelmien yhdenvertaisuus- ja eriarvoisuusdiskurssit eivät tuoneet esiin suuria ideologisia eroja puolueiden välillä. Vaaliohjelmakontekstissa on ymmärrettävää, että puolueet haluavat korostaa äänestäjiensä yhdenvertaisuutta ideaalitasolla.

Silmiinpistävän vahva ja keskeinen jakolinja puolueiden välillä kulkee maahanmuuttajien ja erityisesti paperittomien maahanmuuttajien terveyspalveluja koskevassa keskustelussa. Perussuomalaiset erottuu selkeästi muista puolueista maahanmuuttajiin liittyvällä puheellaan. Puolue esittää maahanmuuttajat etuoikeutettuna ryhmänä suhteessa vähäosaisiin suomalaisiin. Toisaalta puolue myös vaatii paperittomille maahanmuuttajille eriarvoista kohtelua sote-palveluissa kuin kansalaisuuden haltijoille. Tämä Perussuomalaisten eriarvoista kohtelua vaativa puhe muodostaakin aineistossa selkeästi oman diskurssinsa. Muut puolueet taas vaativat paperittomille maahanmuuttajille yhdenvertaisuutta muihin ryhmiin verrattuna myös muiden kuin henkeä ja terveyttä uhkaavien sairauksien hoidossa.

Puolueiden välinen jakolinja näkyy myös nimeämisen tasolla – kun muut puolueet puhuvat *paperittomista maahanmuuttajista*, Perussuomalaiset puhuvat *laittomista maahanmuuttajista* (ks. luku 5.2.3). Eriarvoisuuden diskursseissa esiin nouseva Perussuomalaisten korostetun negatiivinen kuva maahanmuuttajista on linjassa esimerkiksi Paajasen (2016) havaintojen kanssa.

Työssäni haasteita asetti tutkimusaiheeni monialaisuus. Kielitieteellisen teorian lisäksi minun oli etsittävä teoriaa niin valtio-opin kuin erilaisten sote-alojenkin piiristä. Toki lukemani pitkä sivuaine sosiaalitieteistä ja lyhyt sivuaine valtio-opista antoivat paitsi yleistietoa aiheesta myös osviittaa, mistä suunnasta tietoa kannatti etsiä. Tiedostan kuitenkin, että koska pääasiallinen asiantuntemukseni on nimenomaan fennistiikan alalla, vajavainen tietämykseni muilta aloilta asetti tulkinnoilleni rajoitteita.

Analyysini ja rajaukseni eivät olleet niin yksityiskohtaisia kuin esimerkiksi Herneaholla (2018). Koen kuitenkin työni onnistuneen toisaalta käsittelemään yksityiskohtaisia kielellisiä piirteitä, toisaalta pohtimaan aineistosta esiin nousseiden diskurssien merkitystä laajemmin. Näin ollen koen, että onnistui tasapainottelemaan yleisen tulkinnan ja yksityiskohtaisen analyysin välillä vähintään kohtuullisella menestyksellä.

Analyysikehikkona systeemis-funktionaalinen kieliteoria sopi nähdäkseni mainiosti diskurssien analyysiin. Erityisesti Shoren (2012; 2020) arvokas työ SF-teorian suomen kieleen sovelletun kuvauksen rakentamisessa auttoi tämän työn tekemisessä ja kiinnitti huomiotani kielellisiin seikkoihin, joita en olisi muuten huomannut. Shoren (2020) *Lauseita ja vesinokkaeläimiä* -teos toimikin työssäni arvokkaana työkaluna yhdessä Ison suomen kieliopin verkkoversion ja Kielitoimiston sanakirjan kanssa.

Analyysini yhteydessä (ks. luku 5) olen maininnut useita yksittäisiin diskursseihin liittyviä jatkotutkimusaiheita. Haluan kuitenkin vielä lopuksi nostaa esiin kaksi laajempaa tutkimusaihetta, joissa yhdistyy koko työni laajuus.

Työni painopiste on ollut sosiaali- ja terveystalouden käyttäjiin liittyvässä kielellisessä yhdenvertaisuudessa ja eriarvoisuudessa. Yksi mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi kääntää fokus sote-palveluiden työntekijöihin. Miten työntekijöitä kuvataan ja millaisina toimijoina heidät esitetään? Millaisia yhdenvertaisuus- tai eriarvoisuusdiskursseja sote-alan työhön liittyy? Millaisena sote-alojen työntekijöiden positio näyttäytyy suhteessa muihin aloihin ja millaisin kielellisin keinoin tätä positiota rakennetaan? Aihe olisi erittäin ajankohtainen, sillä 2020-luvulla julkisuudessa on käyty runsaasti keskustelua sote-sektorin työntekijöiden työn raskaudesta ja vaativuudesta sekä työntekijöiden asemasta. Näin ollen laadullisen tutkimuksen tuoma lisäymmärrys sote-työstä ilmiönä on enemmän kuin tarpeen.

Toinen mielenkiintoinen tutkimusasetelma olisi vertailla puolueiden aluevaaliohjelmien diskursseja puolueiden muista ulostuloista esiin nouseviin diskursseihin. Esimerkiksi aluevaltuustoissa esitetyt puheenvuorot voisivat tuoda esiin yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskursseja käytännöllisemmällä tasolla. Näin saataisiin tarkempaa tietoa siitä, miten vaalikonteksti vaikuttaa yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskursseihin.

Näiden spesifimpien aiheiden lisäksi aluevaaleista ja aluevaaliohjelmista kaivattaisiin ylipäätään lisää tutkimusta. Aluevaalien uutuuden vuoksi niitä koskeva työ on kuitenkin vasta alussa. Toivon, että erityisesti fennistiikan alalla intouduttaisiin tutkimaan politiikan kieltä

lisää, sillä kielitieteellisellä analyysillä on paikkansa poliittisten merkitysten rakentumisen tutkimuksessa.

Vaikka olenkin pyrkinyt asettamaan aineistostani löytyvät diskurssit laajempaan kontekstiin, työni on silti yhtenä aikana tehty läpileikkaus yhdestä, tarkkaan rajatusta ja yhteen ajankohtaan sijoittuvasta aineistosta. Tiedostan, että tässä mielessä tutkimukseni on historiallisesti vajavainen. Tulevaisuudessa aluevaaliohjelmia tutkivilla tieteen tekijöillä onkin se etu, että aluevaaliohjelmia on saatavilla useammalta vuodelta. Tällöin käytössä on laajempi aineisto, ja vertailu eri aikoina julkaistujen aluevaaliohjelmien välillä on mahdollista.

Rajatun ajallisen kontekstin lisäksi oma positioni vaikuttaa väistämättä ainakin jossain määrin tekemiini tulkintoihin. Lisäksi asiantuntemukseni on vääjäämättä vajaa käsittelemään tyhjentävästi politiikan kielen tai yhdenvertaisuuden kaltaisia monitahoisia kokonaisuuksia. Näiden seikkojen vuoksi toivonkin, että tulevat, vastaavanlaisia teemoja käsittelevät tutkimukset keskustelevat tämän työn kanssa sekä kommentoivat ja haastavat sitä – siitähän tieteessä loppujen lopuksi on kyse.

Koen, että onnistuin tutkimustehtävässäni – erittelemään aluevaaliohjelmien yhdenvertaisuuteen ja eriarvoisuuteen liittyviä diskursseja sekä analysoimaan niiden kielellistä rakentumista. Toin myös esiin käyttäjäryhmiä sekä yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden ulottuvuuksia, joita diskursseissa esiintyi. Koen, että kielitieteellisten menetelmien käyttö toi esiin tietoa siitä, miten yhdenvertaisuutta rakennetaan kielellisesti.

Valtio-opin emeritusprofessori Kari Palonen (1987, 179) on todennut, että täydellinen läpinäkyvyys ei ole mahdollista politiikan teksteille, vaan jotain jää aina piiloon. Nähtäväksi jääkin, miten puolueiden aluevaaliohjelmista välittyvät yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskurssit toteutuvat reaali maailmassa aluevaltuutettujen toiminnassa ja heidän tekemissään päätöksissä – vai toteutuvatko ollenkaan.

Lähteet

Aineslähteet

- Kesk. = Suomen Keskusta 2022. Vahvistamme lähipalveluja! [Verkkodokumentti.] Aluevaaliohjelma. Viitattu 30.9.2022.
Saatavissa: <https://keskusta.fi/keskustan-aluevaaliohjelma-2022/>.
- Kok. = Kansallinen Kokoomus 2022. Ei hyvinvointia ilman tervettä maalaisjärkeä. [Verkkodokumentti.] Aluevaaliohjelma. Viitattu 30.9.2022.
Saatavissa: <https://www.kokoomus.fi/kokoomuksen-aluevaaliohjelma-2022/>.
- KD = Suomen Kristillisdemokraatit 2022. Aluevaaliohjelma 2022. [Verkkodokumentti.] Aluevaaliohjelma. Viitattu 30.9.2022.
Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KD/1430>.
- Liik. = Liike Nyt 2021. Aluevaaliohjelma 2022. [Verkkodokumentti.] Aluevaaliohjelma. Viitattu 30.9.2022.
Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/LIIK/1438>.
- PS = Perussuomalaiset 2021. Suomalainen ensin – Aluevaaliohjelma. [Verkkodokumentti.] Aluevaaliohjelma. Viitattu 30.9.2022.
Saatavissa: <https://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2021/12/Aluevaaliohjelma-FINAL-1.pdf>.
- RKP = Suomen ruotsalainen kansanpuolue 2022. Lähellä sinua – RKP:n aluevaaliohjelma 2022. [Verkkodokumentti.] Aluevaaliohjelma. Viitattu 25.10.2022.
Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SFP/1448>.
- SDP = Suomen Sosialidemokraattinen puolue 2022. Hyvinvoinnin seuraava askel. [Verkkodokumentti.] Aluevaaliohjelma. Viitattu 30.9.2022.
Saatavissa: <https://sdp.fi/fi/hyvinvoinnin-seuraava-askel/>.
- Vas. = Vasemmistoliitto 2022. Sotevaaliohjelma 2022: Toimivat sote-palvelut kaikille, ei harvoille. [Verkkodokumentti.] Aluevaaliohjelma. Viitattu 30.9.2022.
Saatavissa: <https://vasemmisto.fi/sotevaaliohjelma-2022/>.
- Vihr. = Vihreä liitto 2021. Vihreiden aluevaaliohjelma. [Verkkodokumentti.] Aluevaaliohjelma. Viitattu 30.9.2022.
Saatavissa: <https://www.vihreat.fi/aluevaaliohjelma/>.

Tutkimuskirjallisuus

- Aarnio, Eeva 1998. *Päämäärät liikkeessä – Puolueohjelmien kirjoittamisen muuttuvat merkitykset Suomessa 1950-luvulta 1990-luvulle*. *SoPhi* 30. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Chilton, Paul 2004. *Analysing Political Discourse. Theory and practice*. Routledge, Oxford.
- Chilton, Paul – Schäffner, Christina 2002. Introduction – Themes and principles in the analysis of political discourse. – *Politics as Text and Talk. Analytic approaches to political discourse*, s. 1–41. Toim. Chilton, Paul & Schäffner, Christina. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Eklin, Laura 2022. Kenen vastuulla hyvinvointi on? : Kriittinen diskurssianalyysi hyvinvointivastuusta neljän suurimman puolueen aluevaaliohjelmista. [Verkkodokumentti.] Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.
Saataavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202205104624>.
- Fairclough, Norman 1989. *Discourse and power*. Longman Group UK Limited, Englanti.
— 1995. *Critical discourse analysis : the critical study of language*. Longman Group Limited, Englanti.
- Halliday, Michael Alexander Kirkwood 2014. *Halliday's introduction to functional grammar*. 4th edition. Revised by Christian M.I.M. Matthiessen. Routledge, Oxford.
- Hautamäki, Kaisu 2017. Ajankohtainen Kaikkonen ja talouden arkienkeli vaalitaistossa. Vaalimainos vaikuttavana tekstilajina. Pro gradu -työ. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos, Turku.
- Heikkinen, Vesa. 1999. *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. SKST 728. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
— 2007 *Kielen voima*. Gaudeamus Kirja Oy Yliopistokustannus University Press, Helsinki.
- Heikkinen, Vesa – Pajunen, Tapio. 2016. *Kansalaistaito. Miten politiikkaa voi ymmärtää, jos sitä voi ymmärtää?* Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki.
- Herneaho, Irina 2018. Maahanmuuttodiskurssit eduskuntapuolueiden vuoden 2015 vaalimateriaaleissa. [Verkkoartikkeli.] *Virittäjä* 122 (2018) : 2. Viitattu 14.11.2022.
Saataavissa: <https://doi.org/10.23982/vir.66907>.
- Ihalainen, Pasi – Nuolijärvi, Pirkko – Saarinen, Taina 2019. Kamppailua tilasta ja vallasta – kieli- ja kielikoulutuspolitiikan historiallisesti kierrätetyt diskurssit – *Kieli, koulutus ja*

- politiikka – Monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja*, s. 27–60. Toim. Taina Saarinen, Pirkko Nuolijärvi, Sari Pöyhönen & Teija Kangasvieri. Vastapaino, Tampere.
- Kajaste, Jussi 1996. Poliittisen ohjelman retoriikasta ja argumentaatiosta – *Teksti ja ideologia – Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, s. 184–204. *Kieli 9*. Toim. Jyrki Kalliokoski. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- Kielitoimiston ohjepankki 2022. Puolueiden nimet ja lyhenteet. [Verkkosivu.] Viitattu 21.2.2023. Saatavissa: <http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/262>.
- KS = Kielitoimiston sanakirja. [Verkkojulkaisu HTML, päivitetty 11.11.2021]. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki. Viitattu 14.11.2022. Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/>.
- Kupari, Kaisa 2016. Digitaalisiin palveluihin liittyvät diskurssit suomalaisessa vammaispolitiikassa : vammaispoliittisten ohjelmien kriittinen diskurssianalyysi. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -työ. Lapin yliopisto, Rovaniemi. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201612161401>.
- Kröger, Mari. 2016. Syntyperän, taustan ja varallisuuden rajoittamatta : koulutuksellisen tasa-arvon ja syrjäytymisen diskurssien rakentuminen valtioneuvoston hallitusohjelmissa vuosina 1995-2015. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, Jyväskylä. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201701051065>.
- Lavikainen, Outi 2022. Sosiaali- ja terveydenhuollon integraation rakentuminen vuoden 2022 aluevaaliohjelmissa. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -työ. Itä-Suomen yliopiston sosiaali- ja terveysjohtamisen laitos, Kuopio. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20221439>.
- Menard, Rusten 2017. *Critical discourse studies on social values, ideology and Finnish equality*. Väitöskirja. *Yhteiskuntatutkimuksen laitoksen julkaisuja 2017 (65)*. Helsingin yliopiston yhteiskuntatutkimuksen laitos, Helsinki.
- Myllylä, Laura 2018. Sote-uudistuksen diskurssit : Diskurssianalyysi Ilta-Sanomien ja Forssan Lehden pääkirjoituksista. Pro gradu -työ. Turun yliopiston kieli ja käänntieteen laitos, Turku.
- Nousiainen, Kevät 2012. Käsitteellisiä välineitä tasa-arvon erittelyyn. – *Tasa-arvo toisin nähtynä*, s. 31–56. Toim. Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari. Gaudeamus, Helsinki.
- Oikeusministeriö 2022. Aluevaalit. [Verkkosivu.] Viitattu 24.10.2022. Saatavissa: <https://vaalit.fi/aluevaalit>.

- Osma, Teijo 2022. Ovatko palvelut ratkaisu? Aluevaaliohjelmien mielenterveysdiskurssi ja subjektipositiot. [Verkkodokumentti.] Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Tampere.
 Saatavissa: <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202205104632>.
- Paajanen, Paula 2016. Maahanmuuttoretoriikka ja toiseus Perussuomalaisen vaaliohjelmassa 1999-2015. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -työ. Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitos, Kuopio ja Joensuu.
 Saatavissa: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20170078>.
- Pajukoski, Marja 2006. Oikeudenmukaisuus lainsäädännön näkökulmasta. – Riittävät palvelut jokaiselle – *Näkökulmia yhdenvertaisuuteen sosiaali- ja terveydenhuollossa*, s. 28–34. Toim. Juha Teperi, Lauri Vuorekoski, Kristiina Manderbacka, Eeva Ollila, Ilmo Keskimäki. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki.
- Palonen, Kari 1987. *Tekstistä politiikkaan – Johdatus tulkintataitoon*. Jyväskylän yliopiston valtio-opin laitos, Jyväskylä.
- Pekonen, Kyösti 1995. Puolueohjelman idea. – *Puolueohjelmien tutkimuksen nykysuunnat*, s. 24–35. Toim. Eeva Aarnio & Jukka Kanerva. Julkaisuja 69. Jyväskylän yliopiston valtio-opin laitos, Jyväskylä.
- Pietikäinen, Sari 2000. Kriittinen diskurssintutkimus. – *Kieli, diskurssi & yhteisö*, s.191–219. Toim. Kari Sajavaara ja Arja Piirinen-Marsh. *Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 2*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Pietikäinen, Sari – Mäntynen, Anne 2019. *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino, Tampere.
- Pälli, Pekka 2003. *Ihmisyhmä diskurssissa ja diskurssina*. *Acta Universitatis Tamperensis 910*. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Rotko, Tuulia – Manderbacka, Kristiina 2015. Sosioekonomiset erot terveydessä ja terveystalouden käytössä. – *Terveydenhuollon muutokset*, s. 115–129. Toim. Mikko Niemelä, Lauri Kokkinen, Jutta Pulkki, Arttu Saarinen & Liina-Kaisa Tynkkynen. Tampere University Press, Tampere.
- Shore, Susanna 2020. *Lauseita ja vesinokkaeläimiä*. SKST 1460. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 2012. Systematis-funktionaalinen teoria tekstien tutkimisessa. – *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*, s. 158–185. *Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 169*. Toim. Vesa Heikkinen, Petri Lauerna, Mikko Lounela, Ulla Tiililä ja Eero Voutilainen. Gaudeamus & Helsinki University Press, Helsinki.

- STM = Sosiaali- ja terveysministeriö 2022. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus (sote-uudistus). [Verkkosivu.] Viitattu 8.11.2022.
 Saatavissa: <https://stm.fi/soteuudistus>.
- SVT = Suomen virallinen tilasto 2022. Aluevaalit. [Verkkojulkaisu].
 Tilastokeskus, Helsinki. Viitattu 31.12.2022.
 Saatavissa: <https://stat.fi/julkaisu/ckvam7f8w20su0b57nwdjaxsz>
- Tapper, Tua. 2019. "Helsinki on hyvää elämää varten" : terveyden eriarvoisuus Helsingin kaupunkistrategiassa. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston liikuntatieteiden tiedekunta, Jyväskylä.
 Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201904022032>.
- Teperi, Juha 2006. Johdanto. – *Riittävät palvelut jokaiselle : Näkökulmia yhdenvertaisuuteen sosiaali- ja terveydenhuollossa*, s. 9–11. Toim. Juha Teperi, Lauri Vuorenkoski, Kristiina Manderbacka, Eeva Ollila, Ilmo Keskimäki. Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki.
- Tilastokeskus 2022a. Aluevaalit. [Verkkosivu.] Viitattu 24.10.2022.
 Saatavissa: <https://stat.fi/tilasto/alvaa>.
- 2022b. Ehdokkaiden ja valittujen tausta-analyysi aluevaaleissa 2022. [Verkkosivu.] Viitattu 24.10.2022.
 Saatavissa: https://stat.fi/til/alvaa/2022/04/alvaa_2022_04_2022-02-16_tie_001_fi.html.
- Valtioneuvosto 2022a. Uudistus lyhyesti. [Verkkosivu.] Viitattu 24.10.
 Saatavissa: <https://soteuudistus.fi/uudistus-lyhyesti->.
- 2022b. Hyvinvointialueet. [Verkkosivu.] Viitattu 24.10.
 Saatavissa: <https://soteuudistus.fi/hyvinvointialueet->.
- Veirto, Anna 2021. Maahanmuuton retoriikkaa: Retorinen diskurssianalyysi neljän puolueen eduskuntavaaliohjelmista. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -työ. Tampereen yliopiston johtamisen ja talouden tiedekunta, Tampere.
 Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202110057409>.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004. *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. Viitattu 24.3.2022.
 Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7.

Wirtanen, Tytti 2022. Diskurssianalyttinen tutkimus yhdenvertaisuudesta perusterveydenhuollon työyhteisöissä. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -työ.
Saatavissa: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20220861>.